

# OROL.

Časopis pre zábavu a poučenie.

Zodpovedný redaktor **Ján Kalinčák**. Riadny spolupracovník **Andrej Sytniansky**.  
V Turč. Sv. Martine, 20. júlia 1870.

## C h o č.

**T**riasa zem sa pod ťažkým dupotom kopyta,  
A po každom údere z hlbky ťažko stoná,  
A po každom údere kúr prachu sa vzchytá,  
A zdvíha sa k nebesiam ohromná záclona:  
Čo je? čo? Hľa búra sa na šír diaľ národy,  
Však syn Slávy si vezie mladuchu na hody.

„Syn Slávy, junák Slova, páč len v sveta strany,  
Páč len na tie oblaky: čierni to havrani.  
Vždy blíž a blíž jich hajno s vreskom ku nám letí,  
Už oči jich krvavé sľieďa po obeti!“  
Tak mladá, k nemu túli sa a hlávku stele  
Do náručia mužného, na prsia z ocele,  
A veď je v lone jeho tak sladko v bezpeču,  
V ňom zhynúť, lebo ožiť to dáva potechu.  
A junák dieťa Slávy i z hora i z dola  
Obzre sa dialnym svetom na šír do okola,  
A vidí zlého sveta sluhov besné shony —  
Však jeho lak nechytá, bo mu duša čistá  
A meč britký pri boku a na ňom päšť istá —  
Nuž čože mu uškodia, pred kým že sa sklóni?! —  
„Oj neboj sa, nelakaj duše polovica,  
Dokým statne chráni fa táto hľa pravica,  
A čo svet aj vzteká sa sfa ten túr divoký,  
Hriebol on päšť — no hriebol hrob sebe hlboký!“  
A pošibe tátošov svojich trojku k letu  
I páč už evála k bránam Slávy k svojmu svetu.  
Matička Tatra sivá otvára mu brány,  
Už s hrkotom dnu letí kočiár malovaný,  
Už mladucha Slovanu sladko sa usmieva,  
Už on v jej jej náručí lúbostou omdlieva.

Oj neteš sa privčasne, ešte Tatier skaly  
Aj zlobohov k nešťastiu tvojmu zachovaly!  
Viď svet zlostný, závistná Ježibaba stará,  
Čo zlým žítia dolieva a dobrých umára,  
Pochytí sa vo víre a v cestu zastáva,  
Čarodejným tátoše prútom pošibáva  
A schváti opilému ľubosťou mladuchu  
A zmizne okamychom ta v noc tajnú hluchú. —  
Vychytil sa junák môj zo snenia sladkého  
A žihadlo boľasti pichlo srdce jeho.  
Zachytil sa junák môj ta v čierne mrákavy,  
Išiel si on odokliať ta mladuchu Slávy.  
I vedie boje tuhé s černobohy zlými,  
Bíja sa so sluhami Ježibabinými.  
A Boh dá, že vífazstvo v boji tom dobyje  
A veniec neuvadlý Slávy si uvije;  
Bo veď ktože mi môjho hrdinu zastavi,  
Keď on s Kristom dobýja pekelné nížavy;  
Keď on v Kristu odklajje mladuchu si svoju  
A urobí na veky koniec všemu boju.

\* \* \*

Ďalej vešiba: — No kočiar jeho, Choč, hľa čneje  
A pod nim, kde sa pažif bujná zeleneje  
Vidno trojsprah tátošov, čo s túžbou čakajú  
Pána svojho vífazstvo, čas svojho odklaju;  
Potom vraj zas jak niekdy vychytia sa letom  
A povezu na svadbu dietky Slávy svetom.

Ján Alex. Fábry.

## O r a v a.

Povest od Jána Kalinčáka.  
(Pokračovanie.)

Nazýva sa síce len deň priateľom človeka, ale povedať možno že má noc hádam väčšie právo k tomu nežli deň. Každý deň má trápenia svoje, každý deň má príležitosť vyludzovať v útrobach našich alebo prudké náruživosti, jemné i neprijemné city i silu i malátnosť ducha, podľa toho v jakých okolnostach zanechal nás západ slnca. Stáva sa, že nejedon deň prináša nám jako v kaleidoskopu tak mnoho jarabatých výjavov, že ani

neznáme jako sa radosť a žalosť, nádeje a skutočnosť, výhlady a jich znivočenie, malátnosť a oduševnenosť i vyvýšená myseľ jedno za druhým striedaly, tak že sa človek hneď raduje, hneď hlavu zvešuje, hneď by chcel svety boriť, a hneď zas nemá smelosti ani s dieťaťom ba ani len s kuriatkom pustiť sa do sporu. Sen toto všetko napraví, i uvádza dušu ľudskú do úplnej harmonie. Tu nemáš vlivov zovňajšieho sveta, tu nemáš

protivní, tu nemáš radosti, ktorú by ti otáčajúci fa svet poskytoval: tu máš jedine seba a seba, a tus' ty sám pánom svojim, tus' ty vladárom duše svojej vlastnej, kde sa nepotrebuješ ohliadať na predošlé veky, na čas v ktorom žiješ, na osoby teba obtáčajúce, a smer účinnosti tvojej dávajúce. Nemusíš tu mlčať, nemusíš hovoriť, keď sa ti to nechce; duša tvoja sa tu kúpa v prúdoch len tebe prislúchajúcich, a tys' tu sám sebe pánom, svojich prianí a preludov i žičien svojich, tak že sa na svete nikto nenachádza a najst nemôže, ktoby svatýňu tvoju a dušu tvojej nežiadaným kalom škvrniť mohol. I lepšie je teda človeku keď sa sám do seba utiahne, nestarajúc sa o celý široký širočizný svet, i žije sám pre seba v neodvislosti, ktorú mu poskytuje len sen. Neodvislosť naša je ináčej len fantomom, bo jej ináčej na svete ani niet, tak že sme žitie naše tiež len snom pomenúvať zvykli. Dľa toho je i celé žitie naše tiež len fantomom, ktoré sa nám pred očima iskrí, ligoce jako svetlá nebeské, ktoré hneď oči naše žiarou svojou slepia, hneď zaniknú, zapadajú, aby sa nikdy, nikdy na večné veky nad úbohým svetom týmto neobjavily. Kde je žiara slnca, čo včera svietila? Niet jej, niet jej viacej, a ani na súdny deň jej neuvidíš, bo i tam uhladneš žiaru novú. Kde sú vetry ktoré nad nami tolkoraz fúkaly? prišly a opytuj sa kam sa podely, i zvieš, že nikdy, nikdy viacej neprijdu. Kde je plameň ohňa dávno zhasnutého? nemáš ho: prijde oheň nový, zasvieti, zahreje i zhynie tak jako predošlý. I dobre je človeku keď ho sen v náručí svojom ukolimbá, bo hovoriť sme zvykli, že holub sníva len o pšenici, len o kapuste a človek len o túzbach, rozpomienkach a nádejach svojich.

Po dlhšej ceste, dlhšom premýšľaní o osude svojom a budúcnosti svojej, pokiaľ bol sám sebe zanehaný, po obživení rozpomienok na život svoj sa vzťahujúcich, po urobenej známosti s Kubínim i priateľskom starozemanskom prijatí v dome jeho, spal kapitán Michna tak tuho a tak dobre, i tak plným dúškom vsával povetrie rodného, dávno nevideného kraja do prs svojich, že noc táto iste i snívajúceho ducha i telo občerstviť musela. Povedať nemožno čo sa mu snilo lebo nie, ale zdá sa nám že ho pri usvite bezpochyby pre-

ludy o shladaní sa s jedným dieťaťom svojim tak premohly, že začal plakať, a plakať vo sne.

V tom skočí s postele v druhom kúte izby postavenej mladý muž, i približujúc sa prosto ku kapitánovi, začne ho potriasaf i hovoriť: „čo vám je pán kapitán?“

Michna skočil na rovné nohy po vojensky jako čoby boli na poplach a ku šturme zatrubili i opýtal sa prudko: „čo chcete pán môj?“

„Nič, pán kapitán, ale ste plakali vo sne, i myslel som, že sa neprehreším zbudiac vás. Neznám síce kto ste, bo viceispán nám len povrchno povedal že ste kapitán u vojska. Ja som v izbe tejto už viac dní býval, i prišiel som sem pár hodín za vami.“

„A vy ste kto pán môj?“ opýta sa zvedave Michna.

„Ja sa menujem Julius Michna a som poručík v kóre generála Šporka.“

Starý Michna zkamenel, i začaly mu zuby drgať. Nikdy by hádam žiadon človek nezabudol pohľad ten, ktorým kapitán svojho spolnocovníka meral, len raz v živote ho uhladnuc. Kapitán taký jako v posteli ležal sa vážne ďalej vypytuje: „pán poručík! odkiaľ ste rodom?“

„Od Filakova.“

Tu kapitán stiahol obrvy, i sústredil oheň očí svojich v pohľade tak prenikajúcom, že sa ho mladý muž skoro zlakol. On ale sa tým väčmi vztýčil, tým väčmi dával vojenstvo svoje pozorovať, i jakoby mal vo vážnej dobe, kde víťazstvo lebo porážka na kocke stojí prievodiť celému pluku, alebo celému vojsku, vypoovie krátko: „meno vášho otca?“

„Mikuláš.“

„Starého otca?“

„Eliáš.“

„Meno matky?“

„Maria Nozdrovická.“

„Vaša mladost?“

„Vzali ma za janičiara, keď sa matka moja sama vo vlastnom dome upálila Vojsko cisárske ma s druhými zajalo, vstúpil som, nevediac kam sa pohnuť, do služby i spravili ma na ostatok dôstojníkom.“

„A poznali by ste ešte pán poručík otca svojho?“

„Možno! ale ja nemám ani nádeje pokračiť sa môcť pred ním a pred jeho nešťastím.

Nespomínajte mi to, pán kapitán!“ I odvrátil sa.

A kapitánom to zatriaslo, vojenskosť jeho bola tam, slzy sa mu vyronily z oka jako malému dieťaťu, zaplakal jako pred tým vo sne, i vykrikol ruky vztiahnuc: „dieťa moje, dieťa moje jediné. Teda tys' to syn môj jediný, ty túžba srdca môjho.“

Starý objal mladého, a tento neznajúc ani slova povedať, neznajúc ani prečo a začo pobozkal ústa i ruku pred tým neznámeho, i sklopil hlavu svoju na prsá jeho.

Nehajte že jich tak! ale jako že jich neháte keď oni to sami nechcú. Starý Michna sa prvý spamätoval, obliekol sa i kázal synovi tiež potom to samé urobiť. Stalo sa. Kapitán si sadol na stoličku a uvidiac syna svojho v uniforme vojenskej vypovedal: „tak dobre syn môj! vystri sa, postava tvoja sa mi ľúbi pravda, jako čo bys' bol synom otcovým, ale hlavu hore, ukáž mi bližie tvár svoju.“

Syn urobil podľa návodu otcovho, otec ale pözeral naňho skúmaným okom i vypovedal: „čelo a nos i ústa otcove to je pravda, ale oči sú matkine, i prstrihnuté sú tak jako u nej.“ A potom pretrhnúc považovanie neočiekávane našlého syna svojho pokračoval: „teraz mi len povec jako si sa do Oravy dostal? myslím že to bolo hádam dákosí tušenie jako u mňa.“

„Nie tak otec môj. Ja som sa nikdy nenazdal otca už dávno strateného a oplakaného najšť, i neprišiel som do Oravy dobrovoľne. Generál Špork ma poslal s náhlými tajnými listmi do Košíc, do Satmáru a na iné stanice vojenské; ochorel som tu v Orave, i bol prinúteným tu v dome pohostinom zemanskom zostať, kým sa úplne nezotavím, aby som potom tak ďalekú cestu nepretržene nastúpil mohol.“

„A nič ťa ďalej tu nezdržalo?“ opytuje sa otec uprúc zrak svoj na syna tak prísne, jako sudca stránky pred sebou stojace vyšetrujúci a z jich tváre i držania sa vyčítat chtiaci, čo je v jich výpovediach pravdivého, lebo nie.

Mladý uprel oči na dol, i ľahúčko pokrčil plecami, neodpovedajúc ani slovíčka; starému ale zahorelo oko pri tom, i neznal čo mal synovi svojmu povedať. Starý už i čo

otec i čo vojak umienil si hneď pri prvom zvonu poznání sa so synom dať tomuto pocítiť i prevahu jak otcovstva svojho tak i zkušnosti svojej dotyčne vojenskej podriadenosti. Preto vyriekol: „Syn môj! tys' poslaný od predstaveneho svojho v dôležitom posolstve; tys vojak a máš počúvať čo ti je naložené, i nesmieš ani vlastnému otcovi prezradiť čo je cieľom cesty tvojej; ty si zdravý jako vidím a v mladosti tvojej vydržíš i dlhšiu cestu. Keby som si ja bol dač podobného u Švédov dovolil, boli by ma jednoducho zastrelili, i dobre by boli urobili, bo načo je taký vojak, ktorý darmo čas mrhá, keď sú mu, hoc i bez jeho známosti, hádam najdôležitejšie záležitosti k vykonaniu sverené. Vidiš chlape mladý! tys nie vojak keď si nyslíš že môžeš vždy robiť čo sa ti páci i počuj radu otca tvojho: buď prísny vo vykonávaní povinnosti na vlas, ináčej ťa istotne zastihne dnes lebo zajtra nie len pomluva, ale i pokuta. — Vieš syn môj! my sme sa dakedy učili v školách historiú rímskú, kde sme poznali nejedneho muža samého seba sa vo vojne vlasti svojej posvativšieho. Tak vo vojnách samnitskych bol jeden — no ale jako že sa volal? — no ale na tom nezáleží nič, — zabudol som mu meno — bol teda muž ríman veliteľ vojska, ktorý, musejúc do Rimu odísť odovzdal veliteľstvo vlastnému synovi s tým doložením aby sa do žiadnej bitky až do jeho návratu nepúšťal. Prišla ale príležitosť, kde syn mohol znivočiť samnitov a to i učinil. Otec prišiel nazad, pochválil syna pred celým vojskom za jeho údatnosť, ale mu spolu povedal: „že si ale rozkaz veliteľa tvojho prestúpil, za to musíš umreť.“ Taký hľa má byť vojak. Teraz syn môj vypovedaj sa pred otcem vlastným: prečo si mi, keď hádam aj nie pred druhým, vyjavil cieľ posolstva svojho? a prečo v Orave trčíš?“

Syn z novu zvesil hlavu a nepovedal nič.

„Aha už teraz viem“ pokračoval otec. „istotne povodilo sa ti jako sa to obyčajne s takými mladými vojenskými pánikmi stáva. Zapáčilo sa ti hádam pár očiek, i zanedbávaš službu, aby si sa do takéhoho mámvého zrakdielka do sytosti nahliadať mohol. — No von s farbou! vojaci sme obidvaja, a k tomu otec a syn.“

„Z istého ohľadu pravdu máte otec môj,“ odpovedá poručík, „ja som sa tu zabavil naj-

prv preto, že som dal slovo viceispánovi prv neodchádzať z domu, pokiaľ sa z krátkej cesty nenavráti, i neznal som že to až desať dní potrvá, potom ale musím vám povedať, že som sa tu veľmi dobre s pani viceispánkou, a s jej neterou zabával, tak že sa mi neskorý príchod viceispánov zo dňa na deň milejším stával.“

„Teda neter viceispánova“ pretrhne ho otec, „je vlastne kúzlom tým, ktoré ťa odcudzuje povinnosti tvojej? A čo zamýšľaš s ňou?“

„Nestúpajte, že mi tak veľmi do svedomia. Čo bych zamýšľal? — Viem, že z Oravy pochádzam, viem, že sme u Filakova všetko ztratili, možno teda že i moja budúcnosť v Orave prekvitá, a myslím žeby pre nás nebolo zle, keby sme sa do bližšieho priateľstva s oravskými pánni dostali.“

„To je všetko v poriadku,“ prehodí starý Michna, „ale či bys mi povedať nemohol čo by v tom páde dievča rieklo, keby sme sa oň uchádzali?“

„Povedať nemôžem nič, ale len to viem, že sa oň uchádza človek mladý z dobrej rodiny, ale viem i to že je i viceispán i celé zemanstvo oproti tomu.“

„Tak teda i viceispán?“ zdvihavým hlasom prehodí kapitán, „to by nebolo zle.“ I položil pri tom synovi ruku na plece a pozoroval skúmave tvár jeho. „Nuž a či dobre stojíš za dievča?“

„To nemôžem povedať, ale hádam za dlhší čas by sa i ono získať dalo. Viceispán, a obzvlášte jeho pani i syn by iste proti tomu neboli. K tomu i pán Čobornák na to dotiera aby sa dievča za Revického nedostalo, a slovo jeho tu mnoho platí.“ —

K objasneniu slov týchto poručíkových nám poznamenať treba, že bola Elena Ferencovic najkrajšie dievča v stolici, jej milá štebotavosť dodávala jej vňád, a voľné vystupovanie jej kdekoľvek, ukazovalo na jej vznešený rod zemanský. Tak bola Elena túžbou oravskej mládeže vo dne, a snom v noci, bo nejednému zazvonilo srdce v prsách keď sa mohol dievčatku len priblížiť, na úslň jej očiek sa zohriať i harmoniou jej hlásku dušu svoju obživíť. To boli jej vlastnosti, k čomu prichádzalo i to, že okrem Thurzovcov boli Kubínovci najvýznamnejšia rodina v Orave; i rád by bol každý s ňou do bližšieho vstú-

piť spojenia, obzvláste keď by tým na každý pád i vplyv osobní nielen v stolici ale z jednej čiastky i v uhorskej krajine bol dozaista poistený býval. Známo síce bolo, že Elena bola pre Štefana Revického vychovávaná, ale toto obyčajne bývajú pletky, ktoré veľmi zriedkave v skutočnosť prechádzajú, a síce i preto, že sa veľmi máloráz celá vec prísne brať zvykla, bo deti vyrastúc menia skoro každým dňom doterajšie svoje náchylnosti, a útlejší pocit len v dospelejšom veku v jich srdciach zavíta i hlási sa o právo svoje bez každej prípravy, bez každého predvidenia. Tak sa potom i slub rodičmi pre svoje deti urobený bráva len za hračku. S Elenou avšak a so Štefanom bolo to ináčej, bo keď ona dorastala, i vystupovala v úplnej kráse a plnosti panenskej, i ne jeden šuhaj sa uchádzal o jej pohľad o jej náklonosť: tu začal svet preca nahliadať, že sa dievča viacej ku Štefanovi, ako ku druhým chýli. Najprvnejší medzi všetkými bol jej bratranec Lajoš, čo sa o ňu usnádzal prídúc po ročnom nepobytu doma do Kubína nazad. Oko jeho na vyrastlej panne tak silne utkvelo, že sa matka jeho celej záležitosti zaujala, ale ani Ferenc ani Elena nechceli nič o tom počuť, ba táto poslednia sa čo viac Lajošovi, ačpráve bol šuhaj švárny a bystrého umu, vysmiala, čo on sestrenici svojej nikdy viacej odpustiť nemohol. Viceispánka zas, matka jeho, nemohla nikdy zabudnúť, že sa jej prostredníctvom chybil výsledku, bo si myslela že je jej jedináček, nádeja jej starších dób, najkrajší a najpóvabnejší človek na svete. Bola tedy vo svojej pyche a prepjatej materinskej zaujatosti za dieťa svoje tak obrazená, že viacej Štefana vystáť nemohla, ačpráve oproti Elene vždy dobrou tetkou zostávala. Docela ale ináčej smýšľal viceispán Elek Kubíni. On sa síce ináčej veľmi o domáce záležitosti nestaral, ale celá náchylnosť synova k Elene mu milá nebola. Elek bol totiž človek bezúhoný, a tak všade vážnosť požívajúci, tak že v horných Uhrách málo zemanov bolo, čoby boli rovného chýru široko ďaleko požívali, jako on. Aspon u zemanstva oravského platilo slovo jeho za zákon. Čo on robil, to bolo dobre, čo on chcel, chceli všetci. Jeho najväčšia starosť bola o osílenie strany Rákóciho, tak že sa mnoho mnohoráz viacej smeru poslednieho zaujímal a zaň konal, jako

Rákóci sám. Ale tak to ide na tom Božom svete, že sa nám mnohorož ani nesníva kde sa ktorí ľudia o nás starajú, trpnu pri našich nehodách a radujú sa z prosperchov našich. Tak to i Elek Kubini. Jeho najsrdečnejším želaním bolo syna svojho oženit s dcérou daktorého významnejšieho privrženca Rákócovského, mysliac pri tom obzvlášte na priateľa svojho Ketzera v Prešove, a Elenu vydať zas za takého, aby sa smýšľanie jeho vo viacej familiách smerodajným stať mohlo a tak aby sa veci Rákócovskej značná služba preukázala. On to nikdy netajil, bo u nás v čase tom nebolo ešte v obyčaji o verejných záležitostiach otvorene nehovoriť. Elek mal z toho len radosť bo ne jeden mladý šuhaj, hoc bol ináčej i ospanlivejšej natúry stal sa horlivcom Rákócovským, vynasnažujúc sa tak priazeň viceispánovu získať si, aby sa len Elene zblížiť mohol. Medzi týchto prislúchal, hlavne mladý Čobornák ináčej Rapko menovaný, ktorý si pri prehánaní horlivosti svojej u Kubiniho preto veľkú lásku získal, že chodiac z dediny na dedinu zemanstvo za vec Rákócovskú najlepšie znal oduševňovať, alebo ináčej hovoriac bol najlepším kortešom v stolici. Svet hovoril že by viceispán práve tomuto Elenu najračej doprial. —

Tak pokrútil starý Michna hlavou pri slovách synových i vypovedal: „Julko mój, hádam možno že v záležitosti tvojej ešte sa dá dač urobiť. Jdi preč, ja budem o tom s viceispánom hovoriť.“

Poručík sa odstránil i hľadal priateľov svojich Lajoša a Rapku; kapitán sa zas odbral k Elekovi premýšľujúc z počiatku z ktorého kraja má začať prednášku o záležitosti syna svojho. Ale súc starý vojak išiel potom prosto k viceispánovi netrápac sa viacej mnoho o zdaru veci alebo skvelého výsledku práve tak, jako keď pred tým na nepriateľské pevnosti šturmom hnával i neohliadal sa na to, či pri tom padne a či sa pevnosť spolu i dobyje. —

Okolo Eleka Kubiniho už viacej čelnejších pánov zo stolice stálo, keď do jeho izby vstúpil kapitán Michna. Páni sem sa k poradám sídevší zadivili sa, keď uhliadli tak za včas ráno v úplnej uniforme u viceispána predstúpivšieho vojaka. Ku zadiveniu všetkých prítomných ale vstal viceispán tak

rezko i tak prívetive privítal príchodzeho, že páni začali pri tom jeden na druhého skúmavým okom pozeraf, až na ostatok Elek Kubini vezmúc príchodzeho po podruku usmievave povedal: „páni moji držím si za povinnosť vám tu pána kapitána Michnu, Oravca od koreňa predstaví; teraz je ešte len kapitánom.“

I Čaplovič i Medzihradský, i Meško, i Zmeškal, i Medvecký, i Škrabák, i Šlichta, i Lavota, i Bajza, i Bajči sa poklonili, a podávali kapitánovi ruky, ktorý toto prijatie s priateľským dôrazom a vojenskou zdvorilosťou ale voždy zas s jakousi zdržanlivosťou prijímal a odpovedal, až na ostatok viceispán preriekne: „nie tak chladne, nie tak chladne páni! Oravci sme všeci, všeci sme jednej mysle, tedy uprimne prijmite ešte doterajšieho kapitána, jako zemanu z oravskej stolice pochádzajúceho, a vy zas pán kapitán nebudte teraz vojakom ale zemanom uhorským.“

Páni slovám týmto nerozumeli, a kapitán zas nebol v stave ináčej sa pohybovať, jako po vojensky: zdvorile, úctive ale i — zdržanlive.

Vidiac to Elek začal: „pán kapitán! čím vám môžem byť k službám?“

„Rád by som vašu milosť prosil“ bola odpoveď aby ste mi dopriať ráčili pár okamýkov k dovršeniu našich včerajších tak mile ztrávených chvíľ; ostatne odpustite ak vás hádam pretrhujem.“

„Ani najmenej pán brat“ odvetí viceispán, „títo páni sú moji priatelia, a vy tiež, a tak medzi nami žiadneho rozdielu niet; keď by sa vám ale páčilo so mnou pár slov bez svedkov prehovoriť, prosím vás so mnou as za hodinu mať trpezlivosť, bo teraz práve pokonávame záležitosti stolice, i budeme skoro hotoví.“

Michna sa poklonil docela odmerane po vojensky, jako to tolkoráz pred svojím plukovníkom robieval, i odišiel.

V časiach kde stolice naše ešte žiadnych určitých sídelných miest nemaly, držiavaly sa porady o verejných záležitostiach obyčajne u prvého úradníka stolice, viceispána. Tak teraz u Eleka Kubiniho, ktorý už z trenčanskej pánov k sebe povolal, a sice hneď na nasledujúci deň po príchode svojom.

Keď boly porady dokončené uviedol Elek pánov do paloty, i zanechajúc ich tam pri panej svojej vyhľadal kapitána, a oslovil ho prívetivým hlasom: „teda pán brat dnes ráno sa konečne o našich záležitostiach dohovorme.“

„Áno pán viceispán, ja som z mojej strany úplne s vašimi včerajšími predlohami uzrozmeneň, len mi dovoľte, žeby som ešte jednu žiadosť predniesť mohol.“

Tvár viceispánova tak zakvitla, že vypovedal živým prajným hlasom: „čokelvek pán kapitán zažiadate, všetko sa stane!“

„Neviem síce“ odpovedá Michna „či sa ďaleko nepúšťam, keď sa miešam i do kruhu vášho rodiného; ale odpustite keď otec neočakávané naleznuvší jediného syna svojho práve vo vašom dome, by si žiadal aby vzácny dom ten sa, stal večnou pamiatkou pre familiu Michnovcov.“

Tu vyrozprával kapitán o neočakávanom sijdetí sa so synom, i o náklonosti tohoto k Elene.

Elek sa pri tom zamyslel, sklonil oči dolu i zdalo sa, že premýšľuje o posledných slovách kapitánových, v tom smysle znejúcich aby vlivom svojim sprostriedkoval spojenie poručíkovo s Elenou.

Elek Kubini si ctíl staršieho brata svojho Ferencu nadovšetko i nemiešal sa nikdy bezprostredne do jeho bližších domácich záležitostí, tak že ho ani nikdy neodrádzal aby známosti mladého Revického s Elenou prekázal, ačpráve by žiadosť jeho bola bývala, neter svoju za prívrženca Rákócovského vydať. Teraz ale bol na rozcestí rozmýšľal čo má urobiť čo nie; či sa má zamiešať do záležitostí, pri ktorých vlastne brat jeho mal rozhodné slovo, a či má slub svoj len včera Michnovi daný odvolať. Pri živosti a bystrosti ducha svojho sa ale hneď spamatal, i vypovedal: „pán brat! čo vám kedy Elek Kubíni slúbi, na to sa vždy držať môžete, a Elek Kubini teraz sľubu vám včera danému dostojí. Pravda trpkó mi to padne miešať sa do vecí môjho drahého starkého brata jedine sa týkajúcich. Ale dobre pán brat! vy pôjdete hneď k Rákócimu, syna neháte tu, aby bol v stave bližšie s Elenou obznámiť sa: ja z mojej strany všetko urobím, aby sa to stat

mohlo. Váš syn môže Rákócimu dobré služby preukázať i vo vojsku cisárskom, kde je viacej plukov uhorských, tak že keby prišla rozhodná doba, on deti krajiny, alebo aspoň jednu čiastku z nich zadržať môže od nápadov na krv vlastnú. Elena myslím dá si povedať, aby ešte za krátky čas počkala, kým sa konečne na tom lebo na onom rozhodne. Ja to na seba vezmem, aby sa záležitosť k vášmu prospechu ukončila, ak syn váš sa odhodlá vo vojsku cisárskom za vec Rákócichu pôsobiť.“

Ale tu sa veľmi klamal mysliac že výminkou touto Michnu pre zámery svoje získa, bo sa tento vystrel, všetka uňho možná prívetivosť z tváry jeho zmizela a odmerané vojenské slovo ústa jeho vypovedaly: „pán viceispán! ja som oficier a k tomu spolu i zeman uhorský jako vy, a práve preto nemôžem a nesmiem na výminky prísť, na ktoré vy narádzate. Mój syn je dôstojník vo vojsku, a tak môže kedykoľvek vystúpiť z vojska, a len v páde tom pri prinavratení starotcovského majetku by sa smel uchádzať o panu Elenu; keby sa ale kedy opovážil vojsko svoje zavádzať oproti raz slozenej prisahy vernosti, tak by som mu radil, aby sa viac na oči moje neukazoval.“

Viceispán vlastne neznajúc čo je tak zvaná česť vojenská meral Michnu od hlavy do paty, i nechápal čo tento vlastne chce pri takom podľa jeho mienky skvelom nabídnutí. Chtiac ale hosťa svojho udobriť povedal na ostatok: „dobré máte pán brat, že na vašu česť držíte, ale preca, krú je nie voda, a tak by i syn váš mohol pri vojsku dobré služby krajine svojej preukazovať. Ja som nie za to, žeby z vojska vystúpil, lebo sa mu tam kolkoráz môže príležitosť zavdať dobré slovo o našich krajanoch prehovoríť, kde my to nemôžeme. — Ale dobre pán brat! jdíte do Sedmohradska, nehajte syna tu, ja vaše záležitosti rodiné do poriadku uvediem, a zamedzím všetko, čo by hádam spojeniu sa syna vášho s Elenou prekážať mohlo; popecte len pánu poručíkovi, aby nikdy nezabúdval, že je uhorský zeman a Oravec. On bude tak vždy rozumieť čo je vlasti svojej podľný, i nech podľa toho spravuje kroky svoje bez toho, žeby mu kto návod dával. Ja som nič iného povedať nechcel.“

Michna sa uspokojil, podal viceispánovi ruku i šiel za synom svojim.

Ale keď už má koho potkať nešťastie, alebo keď fa prenasledujú omrzlosti, to ti tomu jedno za druhým ani konca ani kraja. Elek si myslel že s odpoveďou svojou od-bavil všetko i bol rád že tým zabezpečil zá-ležitosť Rákócovskú, keď získal starého Michnu preňho i s neistým sľubom svojim zamýšľal získať i mladého pre tú samú vec. Pri danej príležitosti neopominul Elek nikdy milému preňho cieľu soslilňovať stranu Rákóciho i všetku možnú energiu pri tom použiť, a hocby o tom patrčné osoby ani najmenej neboli vedeli; teraz mu to však od razu zabrieždilo, jakoby to dobre bolo, keby sa mladý Michna pod jeho veliteľstvo dostavší prišiel k tomu, žeby uhorské vojska už či tak, lebo inak od zástavy svojej odvádzat, a tak sily armády cisárskej oslabovať mohol. I bol spokojný s myšlienkou svojou. K tomuto ale bola po-trebná Elena, a jej vydaj lebo nevydaj. Ne-rozmýšľal teda dlho o úmysle svojom, ale sám so sebou spokojný ustanovil, že bude jakýmkoľvek na svete možným spôsobom od-fahovať každý krok z ohľadu vydaja Eleninho.

Keď však človek v daktorý deň skoro nesmie mať pokoja, a kde mu ľudia jako mravce na krky liezt začínajú až do suno-vania, tak môžeš robiť čo chceš i neobrániš sa. Bol i pre Eleka dnes deň podobný. Naj-prv congregácia z jeho dome, potom starý Michna, a sotvá že tento odišiel, už tu bol brat jeho Ferenc Kubini. Starký prišiel k bratovi svojmu, usmievajúc sa, podal mu ruku i privítal ho tak srdečne po dlhšej ceste, že Elek bol docela premožený bratským citom, obzvláste že to zriedkavosťou bývalo, žeby bol starší brat jeho k nemu chodieval.

„Elek brat mój!“ vypovie horlive Fe-renc, „nikdy som tak za tebou netúžil jako práve teraz. Boh fa živ duša moja, že si sa tak skoro navrátil. Ja som fa len neskorej očakával, a hľa prišielš už včera večer práve pre mňa vhod. Ver mi že som celú noc od radosti nad tým spať nemohol.“

„A ja z mojej strany som veľmi neše-trne jednal“ odvetí útlým hlasom Elek, bratovi ruku danú zo svojich nevpustiac, „že

som hneď k vám\*) neprišiel. Ale vidíte, pri-šiel som v sprievode cudzích, neznámych ľudí, teraz congregácia u mňa, ktorú som ja po predku ustanovil, a potom raz návštevy; vítajte mi teda brat mój po dlhom nevi-dení sa.“

Ferenc bol celý uveličený pri slovách týchto, i začal sa opytovať o zdraví brata i o výsledkoch cesty jeho; Elek ale vyhý-bave odpovedal, nechtiac ani bratovi svojmu dať na známosť čo by jeho vzdialenia sa zo stolice znamenalo.

„Nuž ale teraz brat mój podme ďalej,“ prehovorí s nadšenosťou starý Ferenc, „tys prišiel domov, a ja som dal hneď kamaráta svojho Jonáša Revického i so synom zavolať, aby sme mohli za dakolko dní svadbu Ele-ninu so Štefanom Revickým sláviť.“

Chudák Ferenc vyriekol slová tieto tak dobromyslné, tak úprimné, že sa ani nazdá-vat nemohol, žeby brat jeho len najmenej poznámky k tomu pripojiť mohol. Sklamal sa ale. Elek mu vypustil ruku zo svojich, tvár mu zdĺhla a slová jeho „ale či by sa to odložiť nemohlo?“ zahrnely podivne v usách Ferencových.

„Veru sa to nedá,“ odvetí Ferenc, „bo som to sľúbil kamarátovi Jonášovi Revickému, a ten ti o to raz stojí jako čoby sa svet zrútiť mal, a čoby celá krajina zahynúť mala, keby sa to nestalo.“

„No, no“ preručie Elek, „hádam mu to raz dačo domine Lauček nabulikoval.“

„To je jedno“ zavolá Ferenc, „ale ja som mu raz sľúbil pristať na všetko, a deti sa radi majú, načo by sme jich teda darmo zadržovali, keď je jich spojenie vôľou božou a túžbou rodičou, i jedinou nádejou dní jich staroby.“

A to predniesol Ferenc tak prenikave, že Elek olutoval u seba sľub Michnovi daný i videlo sa mu, že sa sám horlivosťou svojou zavádza, keď sľubuje všetko, i to čo je nie jeho, ale bratovo, i to čo je jeho, lásku ku

\*) U zemanských rodin slovenských býval ten zvyk, že mladší bratia a sestry starším „vy-kali“ kde naproti tomu starší mladším se-strám a bratom „tykali“. — Pôvodca to zná zo Svatého Jana v Liptove zo zkušnosti vlastnej.

bratovi milovanému a šetrnosť k nemu obeťovať cieľom cudzím, do oboru rodinosti svojej a jej šťastia nepatriacim. Ale tak je, ľudia múdrymi byť chtiaci kolikoráz dač podujímajú, čo potom nejskorej olutujú, ale hrdí súc slovo raz založené, hoc by jim to na škodu bolo, a citu vlastnému vzdorovalo, vymeniť chcú a svetu ani najmenej neukážu, že jich vniu-tornosť práve odporný úmysel. práve odporný cit, práve odporná túha prenikaly. Taký bol i Elek Kubini. Dal raz slovo, držať ho musel hoc by sa i tým bol býval v stave vyhovoriť pred Michnom, že neznal o konečnom usro-zumení sa Ferencovom a Jonášovom, hrdosť jeho nedopúšťala to. Znal on dobre že i Rá-kóciho, i Illésházyho, i Tököliho, i zemanstva oravského a teraz i Michnove oči naňho pohliadajú i že všetci dôveru len v neho, v jeho osobu skladajú. Jedno slovo, jeden krok, je-dno nedržané slovo by mohlo všetku dobrú mienku o jeho vždy uznávanom ráze zlomiť a na veky zničiť, a k tomu vec, za ktorú sa za celého žitia svojho vystavoval, ochromiť, bo nič záležitostiam verejným tak neškodí, jako keď sa najhlavnejší vodcovia stránky daktorej spreneveria, ju zanechajú. A nič ne-raní tak muža rázneho slepe dosiaľ dôveru priateľov svojich požívajúceho, jako keď sa smiešnym v jich očiach stane. K tomu zvykli nepriatelia z toho nekonečne koristiť, a hoc by to konečne bolo len na čas.

Možno si teda myslieť jaký mohol byť stav terajší viceispánov: z jednej strany dané slovo, z druhej strany nadovšetko milovaný brat, v ňom celú dôveru svoju i z ohľadu krajinských záležitostí, i z ohľadu domácnosti svojej skladajúci. Sklopil teda zrak svoj dolu i premýšľal čo má ďalej odpovedať; v tom sa ale otvorily dvere, a Jonáš Revický so synom svojim Štefanom, ktorých Ferenc hneď za horúca po príchode brata svojho do Ku-bína zavolať, s jasovou tvárou vstúpili.

Ferenc padol Jonášovi okolo krku, vy-stískal ho, a staré verné srdce jeho zakle-potalo na prsách starodávneho priateľa tak vrele, tak vrúčne jako keď my v mladosti našej dievča najvrúčnejšie, najohnivejšie k srdcu svojmu tiskneme, bez toho žeby sme vedeli, alebo vlastne si toho povedomí boli, že v klepote srdca nášho vyšľuhuje plameň až do večnosti žiarou svojou šlahajúci. Pla-

meň šlahá, osvecuje svet duše našej v tom okamahu, a potom neskorej zhasína hádam na veky. Ale kde podieva sa? —

Elek bol rád že si mohol oddýchnuť, a v trápnom položení svojom zas premysleť, čo sa teraz urobiť môže. Príchod Jonášov mu bol veľmi vhod, i nehal dvoch starcov v ob-jatí tak dlho, až sa obidva poplakali.

Tu prehovoril viceispán: „teší ma, že v dome mojom môžem privítať priateľov brata svojho, ale i to ma teší, že môžem vás v dome mojom spolu i s druhými páni zo stolice sviest. Prosím vás páni! ráčte do paloty, tam máte celú congregáciu, i najdte tam hádam i zná-mych, na ktorých ste už dávno zabudli.“

„Ej prečo nie domine perillustris,“ \*) odvetí Jonáš z objatia Ferencovho sa vyvi-nuvší „bude nás to tešiť, že práve dnes bu-deme mať tak vážených pánov za svedkov radosti našej dnešnejšej, bo známe že iste budú brať účasť na veselí našom, ktoré nám pripravil Hospodin. Písmo Sv. hovorí: radujte sa s radujúcimi sa a plačte s plačúcimi.“

Toto by bolo pravda všetko v poriadku bývalo, ale Elekovi bolo preca pri tom všet-ktom tesklivo, ačpráve rád bol, že sa mu zavdala príležitosť celú mu už známu zále-žitosť Revickovskú prekonať v prítomnosti vážnych svedkov. Málo mu teda záležalo na biblických výpovediach Jonášových, i preto prosil pánov do paloty.

Tu sedeli páni okolo dlhého, vytiahnu-tého stola, medzi ktorými sa i Lajoš i Čo-bornák i obidva Michnovci nachádzali. Za stolom na najprvom mieste si zasadla pani viceispánka, a pri jej boku Elena, obidve hostí zabávajúc. Pri Elene sedel poručík, pri viceispánke kapitán Michna.

Medzi dvoma dnu vstúpivšími sa dve duše v svojej rozkoši kochaly, Ferenc a Jo-náša, dve zas, Eleka a Štefana, by byly račej vtedy dakde za Chočom bývaly. Elekovi to všetko dnes po nífke ísť nechcelo, a tvár Štefanova sa zakabonila vidiac Elenu s poru-čikom v tak dôvernom rozhovore zahrúženú, že sa mu pri pohľade tom oči ziskrily.

Elek ale, súc domácim pánom, sa sobrat musel, i uviedol príchodzích s ľahkým úsme-

\*) Perillustris sa toho času i samému kráľovi hovorilo. Zay tituloval Ferdinanda I. tiež: perillustris domine rex! promisi mihi atd.

vom dnuhá, predstavil jich známym i neznámym pánom, a obráťac sa k viceispánke prehovoril: „žena moja, ty teraz panuješ nad oravskou stolicou, tak dovoľ žeby sa i novoprišli priatelia moji pod tvoju vládu dostať mohli.“

Viceispánka, pani od dávna privyklá viac milosti udeľovať jako prijímať, vstala a posadila prišlých pánov podľa jich veku a stavu: Ferenc usadila k sebe, Jonáša k Elene, a Štefanovi vykázala najnemilejšie miesto medzi Lajošom a Čobornákom.

Z prvu začal byť rozhovor živým, okrem Štefana, ale potom keď sa páni najedli a napili a vo Ferencovi i na staroby jeho neobyčajne žilky zahrávať začaly, zaprerečie tento pohár do hora dvíhajúc: „na zdravie švagrinej mojej, pani viceispánke, prirodzenej starejšej mojej Eleny, a nech si Štefan Revický volí starejšieho lebo pytača kde sa mu páči; oddavač bude pravda brat môj Elek.“

Ferenc bol u pánov oravských i dobre známy i v dobrej povesti, a tak vyzdvihli pohárky mysliac, že sa to len tak všeobecne myslí, i zastrngli si s viceispánkou kľanajúcou sa ku každému; ale keď Ferenc z novu začal hovoriť: „teda máme i starejšiu, alebo jako sa to ináčej hovorí širokú, a spolu i oddavača pri svadbe za tri dni odbaviť sa majúcej medzi dcerou mojou Elenou a Štefanom Revickým; tedy vás k svadbe tejto všetkých do jedného invitujem a povolávam, teda vivat!“

Tu sa pravda začaly všetky oči zvracať na pani viceispánku, ktorá ale pri tom tak bola prekvapená, že sa z jej tváry nič vyčítať nemohlo; pohľad Michnovec bol na Eleka obrátený, ktorý neznal čo si začať má; i bolo len dvoje očí, ktoré pri zdvihnutom pohárku slzily, a to boly — Jonášove. Ruky sa mu triasly a starobou zomdleté oči vyrážaly cit jeho.

Na ostatok prerече Elek zastrngnúc si docela ľahostajne, bez každej súčasťi s prítomnými: „brat môj Ferenc! či uznávate, že som ja teraz hlava Kubíňovskej familie?“

„Pravda že Elečko môj drahý, pravda že srdce moje!“ odvetí Ferenc.

„No teda Ferencko,“ odvetí na to Elek, „teda sa podrobíte sami bez každého nátlaku zo strany mojej tomu, čo ja k tomu poviem?“

„Ach Elečko nehovor že také reči,“ odpovie Ferenc, „však znám že si ty so mnou nikdy zle nesmyšľal: čo ty vypovieš je moje

vôľa vlastná, a do rúk tvojich poverím nie len dieťa, ale i dušné spasenie svoje.“

Páni pohliadli jedon na druhého, a potom všetci na Eleka; tento ale nezmeniac ani najmenej tvár svoju vážne vypovedal: „teda Ferenc brat môj i v tejto záležitosti vyslovujete sa a uznávate ešte raz, že som ja hlavou familie Kubinich, a podrobujete sa ešte raz vo vaších záležitostiach výpovedi mojej?“

„I pred Bohom, i pred ľuďmi, teraz až na veky, amen,“ odpovie Ferenc.

„Keď teda brat môj Ferencko“ pokračuje Elek, „tak hovoríte, nuž ja zas z mojej strany nesmiem vám ani najmenšiu myšlienocku svoju zamlčať, a rád som, že je tu tolko vážnych pánov, ktorí sú svedkovia osvedčenia môjho. — Ja nedržím za prospešné pre familii našu teraz vydať Elenu; ona je ešte mladé dievča a môže si ešte rok, dva počkať. Ja som nie oproti jej spojeniu sa s pánom Revickým, ale nie som spolu i zaň v terajšom búrlivom čase, kde je najlepšie počkať, kým sa časy utiša.“

„Ale keď ja to chcem, ja to chcem, a to teraz, teraz!“ prehodí starý Ferenc s úspechom.

„Dobre keď chcete,“ odvetí pokojne Elek, „urobte si podľa vôle vlastnej, ale nikdy viacej neuznávajte mňa za brata svojho, a nikdy nehovorte že to teraz, hovorím „teraz,“ dodal s dôrazom, „familia Kubíňovská pozvolila. Keď sa nám chcete odcudzíť, dobre, nech sa stane vôľa božia.“

„Nikdy Elečko, nikdy!“ vyvolá horlive Ferenc, „ale pomysli si, že som už dal slovo, a kedy bolo na svete Kubiniho, ktorý by slovo svoje nebol vyplnil?“

„Ja nehovorím“ bola odpoveď „aby ste slovo nedržali, ale teraz to hneď byť nemusí. Presvedčený som, že i pán brat Jonáš Revický teraz na to doliehať nebude.“

„Ba budem pán brat!“ ozve sa na to teraz mlčiaci Jonáš, „ja som si raz pred seba vzal, aby sa už daromným rečiam v stolici koniec urobil, a aby som mohol majetok svoj mladým týmto ľuďom konečne odovzdať, a utiahnuť sa od sveta úplne i kochať sa v jich šťastí, bo len to ma na moje staré kolená ešte dakolko rokov udržať môže. Vy hovoríte pán brat, pán viceispán, o roku, o dvoch, kým by sa to stať malo a mohlo nepomyšľiac pri

tom že mi je už teraz každý vlas na hlave spočítaný.“

Mladý Lajoš Kubíni preriekol posmešne k priateľovi svojmu Čobornákovi a tak hlasne, že to každý počuť mohol: „aha, ten si číta vlasy na hlave jako čoby to byly peníze: nie div že sa tomu remeslu už dávno naučil.“

Na to odpovie tiež polohlasne Rapko: „nie tak Lajoš! tu je nie pánom kráľ Jonáš, ale minister Lauček, a nie pred Revickým, ale pred Laučekom sa má teraz korif celá Kubíňovská familia, už nech je to viceispán, lebo hlavní ispán, alebo až hen palatín ten Kubíni.“

Vtipky tieto neušly sluchu Jonášovmu, i zabolelo ho to veľmi keď zpozoroval jak sa jeho vrúcnosť, jeho dôvera s ktorou sem prišiel odplacuje; duša jeho sa síce zatemoval začínala, ale stály ešte v pokoji svojom prehovoril k Ferencovi: „ale si ma na to sem zavolať, Ferenco, aby si tu zo mňa posmešky vystrájali?“

A Ferenc nevediac ani čo sa mu robí, odvetil: „Jonáško mój! ani ja, ani brat mój nerobíme posmešky, ba ani času k tomu nemáme, bo je okamých tento vážny; ja by som sa fa len rád opýtal, či by nebolo dobre keby sme svadbu našich detí podľa návrhu viceispánovho na dajaký čas odložili. Lebo vidíš Jonáško! on je nie oproti tomu, a mňa dobre znáš, že tiež slovu dostojím, bo som Kubíni, a keď mi v prítomnosti tu shromaždených pánov mienku moju tiež vysloviť dovoľíš, nuž ti povedám, že mi to veru tiež čudno prichodí, keď tak súriš, bo už jakokolvek, ale krušne by to prichádzalo každému Kubínimu, keby svoju dcérečku nemohol ani podľa stavu svojho vystrojif, ani jej takú svadbu pristrojif, že by si ju za desať rokov celá stolica nespomínala.“

V tom povie Rapko k svojmu priateľovi Lajošovi: „hja: čo tomu po Kubínich, keď domine Lauček dač iného bude chceť.“

A Lajoš na to tiež polohlasne odpovedal: „a každý Kubíni nesmie zabúdať, že i ty i druhí príjdu dnes lebo zajtrá aukciu pýtať.“

Ačpráve bol Jonáš inácej už rozčuleny, tak teraz len zagánil na posmešnikov, ale

nebral na nich žiadneho ohľadu i obráťac sa k Ferencovi vypovedal žalostne: „ergo et tu mi fili Brute? (tak i ty syn mój Brutus? Jul. Caesar), teda i ty Ferenco, i ty starý kamarát veci obmýšľaš, nehodné veku tvojemu a slubu tvojemu?!“

Starý Ferenc sa zatriasol a sklopjac dolu oči nesmelo vypovedal: „Jonáško! však to všetko len pri starom zostane, vidíš však viceispán nič iného nechce len aby sa vec trocha pretiahla.“

„A dané slovo kde, Ferenco? je to statočne, je to po zemiansky?!“ odvetil trasavým hlasom a slzavýma očima Jonáš.

Ale v tom zas preriekne Rapko polohlasne k Lajošovi: „aha! je to statočne, je to po zemiansky keď si má Lauček zahrávať s familiou Kubínich; je to po zemiansky? keď si jedon všetky majetky naše priosvojí, aby nás Nemcom zapredávať mohol?“

Tu ale skočil Štefan, mladá krv v žilách jeho zovrela, chytil otca silne za rameno, pohliadol sa mu až pri prísnyh zrakom do slziacich očí i zavolať s dôrazom a horlivostou: „teda vy to trpíte, dobrý mój statočný otec!! — Podte! podte! — v Kubíne pre nás viacej — okrem hany, posmechu a potupy — nič viacej niet!! —“

Starý Jonáš nevedel čo sa mu robí, i pritisol ramenom ruku dietata svojho ku srdcu, nohy sa mu síce podlamovať začaly, ale sa vzdor tomu preca zdržať nemohol žeby ku Ferencovi obrátený slová nebol preriekol: „s pánom Bohom Ferko! uvidíme sa, a síce skoro, pred trónom velebnosti božskej, ale v Kubíne nikdy viac: bo mňa ešte na svete posial nikdo dvaráz neoklamal.“

Poklonil sa ticho pred všetkými, a ubieral sa s jediným synom svojim bez slova na Revišnie. —

Na Elenu nikdo pri tom ani nepomyslil — ani Štefan.

Ľúto mi je teba biedno dieťa moje! — Priateľa lepšieho nado mňa na svete nemáš.

(Pokračovanie nasleduje.)

## Lovec u Kriváňa.

Horou sem tam chodí lovec u Kriváňa,  
Chcelby on zastreliť tetrova, hlucháňa,  
Vyzerá, načúva, — iba čo v síhline\*)  
Medzi haluzami šum vetra sa vinie;  
Jde däl, zachodí za vrchy za doly,  
I rád je, že ide, i nie mu po völi. —

Staví sa na stánku, opre sa o pniäka,  
Z dlhej veľmi chvíle zkreše si ohníka,  
Zädumčivé zraky v dolinu upiera,  
Hladí, jako jarok dolu ňou zaberá,  
Jako hora hučí, keď vietor podúva,  
Zamyslený hladí, — šum vetra načúva.

Z ohníka kädí sa, pahriebka vyháša,  
Volárov plieskanie z dialky sa ohláša,  
A čriedy cengajú v horách roztratené  
Pomedzi tatrárske húšte utešené;  
A lovec len myslí, jak myslí tak myslí, —  
Kto vie, jaké na um myšlienky mu zišly? —

Vyletí ponadeň sokol bystrozraký,  
A ten lovec stojí sfa zakliaty dáky;  
Ej! prečo nestriela do toho sokola?  
Veď sa mu nad hlavou zatáča dokola;  
I orol už vystrel ponad neho kriela,  
Prečože ten lovec do orla nestriela? —

Orol vdol púšfa sa nízko ponad kriaky,  
A lovec len stojí sfa zakliaty dáky,  
Dobre on ho vidí, jako lieta nízko,  
Že mu je po ruke, že je k nemu blízko,  
Dobre on ho vidí, čuje jeho kriela;  
Prečože ten lovec do orla nestriela? —\*\*)

## Sbiera dievča . . . . .

Sbiera dievča pekné kvietky  
Na zelenej lúčke,  
Nesie kytku fíjalkovú  
Domov v bielej rúčke.

Položí hu do vodičky,  
Dokial príjde milý,  
Aby ho o vrúcnnej láske  
Jej zabezpečily.

Dumá dievča nad kytičkou,  
Slzy hojné leje:  
„Kedy že sa moje sladké  
Rozkvitnú nádeje?

Ba či i mňa tak odtrhnú,  
Jako této kvety, —  
Či i ja tak raz uvädnem,  
S mójmi túžob lety?“ —

V tom sa milý, najmilejší  
Zjaví pod oblóčkom; —  
Žalosť zmizne — radosť iskrí  
Sa čarovným očkom.

Dé rer.

\*) Síhline, íhlina, Nadelgehölz.

\*\*) Prosili by sme p. spisovateľa, aby udal svoje meno.

Red.

## Obšitník.

Veselohra vo troch jednaniach.

### II. Jednanie.

Javíte v dome pána Jahodnického. Rozličné vchody do svetlic. Priestraná sieň dla najnovšieho vkusu väčších panských domov zariadená. Medzi inšim: leňoška medzi dvoma oblokami a pred ňou malý stolík, na ňomž, medzi daktorými maličkostami okrasy ženskej, dakolko knižiek nádherne sviazaných a ilustrované ženské noviny.

#### výstup I.

Valentina sama.

(Odpoly ležiac odpoly sediac na leňoške hlavu o dľaň opretú, v myšlienkach pohrúžená, vzdychá. Po malej prestávke sa vzchopí, a ľavú ruku na srdce a pravú na čelo položí, trochu sklonenou hlavou počne sa ticho prechádzaf po javišti.)

Valent. (hlboko vzdychne) Ach! čo mi je dnes tak úzko okolo srdca? — Ešte nikdy mi tak nesvieralo srdce moje nevyslovnou bolesťou, jako teraz! — Čo to má znamenať? — (postojí trochu.) Či už není dost tých utrpností? A či hádam ďako zvláštno nešťastie má sa zrútiť na môj mladý život? — Čo ešte prísť môže? — Však už i tak život môj je pretkaný všakovými utrpnosťmi, horkosťmi, a to pres celé roky, že už ani nepamatám, ako vyzerá úsmech šťastnej devy! (temer plačlivo) Hoj! Čo už za tri nekonečne dlhé roky z očí mojich horkých, bolestných slz vykanulo — iste by dostatočné bolo zhorčiť všetky radosti tisíc šťastných deví! (počne zas chodiť.) Ale čože ešte teda môže byť? Čože môže ešte horsieho na mňa prísť? — Čo? — zpytujem sa? — (postojí) Čo horsieho? — (stíšeným a trasavým hlasom.) Smrť, smrť Miloslava môjho! Oh! (zakryje si oči oboma rukama; bolestne.) Keby sa to stať malo, vtedy zhaslo by slnce môjho života mladého, ale nešťastného na veky! — (klesne bôlom premožená na leňošku; malá prestávka v nejj počutí fažko bôlne vzdychy a fikanie Valentiny; po chvílke sa utíši, zloží ruky z tváre a žalostným zra-

kom díva sa pred seba; pomály sa zdvihne z leňošky a zas málo sklonenou hlávkou počne chodiť po javišti.) Nie, ach nie, to nemôže byť! Ačpráve Bôh má i mňa čo trestať, že som v láske Miloslava môjho bars aj najlepšieho a mne najmilejšieho človeka (postojí: určite:) ale preca iba človeka, nebe moje videla a nie v milosti božej. Však preca (ufanlivo) verím v milosrdenstvo božie: verím, že Bôh v nekonečnej láske svojej, smiluje sa nado mnou, biednym, slabým tvorom svojim, a nezroní život môj mladý, pre prestúpenie slabosti mojej zo stromu rozkošného života časného! Bo smrť Miloslava, čože inšie, jako hrob života môjho? — Oj nie! (potešenejšie) Čosi (chytrej) mi vo vniutornostiach mojich, jako ohlas sa ozieva, že nie! Že nie? (nadseno) sladké slovo, rozkošný zvuk! Je to tuším duchovné sa dotknutie bitia srdca jeho na srdce moje! (rozkošne) Je to iste pozdrav duší jeho v duši mojej sa ozievajúci! O duša milá, Miloslav môj, nešťastný, odo mňa odorvaný, posielam i ja tebe rozochvením všetkých nežných citov srdca môjho pozdrav — (tichšie a nadsene) pozdrav duše mojej k duši tvojej, večne milovanej! — (zas trochu pochodí a po chvíli zastane na prostred javišti, z ticha.) Ale čo mi znie v ušiach mojich? — Čo ma to núka k spevu, teraz v tomto položení mojom? — Ach už viem! — To je pieseň jeho, ktorú som mu storáz pod onou lipkou nôtíť musela — keď sme (z ticha) spolu sedávali, a on mi tak sladko, tak sladko hľadel do očí mojich! — Ha! to si on odo mňa žiada. Budem spievať. (Nadsene spieva:)

Jako: Nebanovała bych.

„Bože môj otče môj.

Čože so mnou bude?

Milého mi vzali,

A svet zradu hude.

Milého mi vzali

Nemilého dali.

By sme vraj jak s milým

Seba milovali!

Hoj ľudia, bez srdca!  
Čo ste urobili?  
Keď, čo Bôh spojuje,  
To ste rozlúčili.

Lež vedte, že sa skôr  
S nocou deň objíme,  
Lež si srdce moje  
Koho nechce, príme?

No, viem ja čo zrobím  
Počkám na milého,  
Však sa mi snáď vráti,  
Dá Bôh z neba svého.

(Utichne a uspokojivo si vzdychne.) Tak, tak; ľeťte vzdychy moje tam, kde mi ho Bôh chová! — Tak ma to uspokojilo! (sadne si.) Ale! až teraz mi napadá čo to v našom dome sa deje? Pripadá mi to jako by sa strojila dáka slavnosť u nás! — A tie usmievané tváre na mňa, — čo to má byť? — Hm musím sa poradiť s mojou dôvernicou, Julkou. (Siahne po zvonci a cengá.)

#### Výstup II.

(Valentina a jej služka, Julka.)

Julka. (Trocha zadychčená.) Čo rozkážete milosť slečinka?

(Valent. (Vážno.) Pod bližšie, mám sa dať dôverného s tebou shovárať.

Julka. (pristúpi bližšie.) Rozkážte, som hotová k službám.

Valent. (dôverne.) Julka moja, ja nič rozkazovať neidem, lebo dôvera sa rozkázat nedá, a ja potrebujem dôveru, ktorá iba z priateľského srdca pochádza. Tys sa mi viaceráz, nie jako verná služka, ale, jako úprimná priateľka dokázala. No aj teraz potrebujem tvojho dôverného priateľstva. Môžem rátať naň?

Julka. (Pohnuto.) Jak môžete pochybovať, drahá slečinka, o tom? Vaša mnou nezasklúžená nadobyčajná blahosklonosť a temer bezpríkladná dobrota srdca a šlachetnosť vzhľadom na mňa, odzbrojila by najväčšieho zlosyna a najzúrivejšieho nepriateľa vášho tak, žeby sa musel stať vašim priateľom; tým skôr ale ešte mňa, ktorá tak neohraničenú úctu a oddanosť k vám —

Valent. (pretrhne ju.) Dost, prosím ťa Julka moja; len žiadne veľké chvály, to mi

je nie milé, a keby to od iného lež teba pochodilo, iste bych sa namrzela. Ja som tiež iba dievča, jako iné slabé a hriešne, ktoré sa tiež často marnosťmi dá omámiť, a preto nenie dobre i tak v každom človeku nachádzajúcu sa samolásku takými chválospevy ešte obživovať. Však nás obyčajne mužskí, keď nám dvoria anjelíkmi menujú; ale ver mi, Julka moja, mne to býva odpornejšie často, jako čo by jakým najobyčajnejším názvom ku mne sa prihovárali. Ale kam už zabieham v mojich rečiach? Teda, Julka moja, na teba, viem, že sa môžem spolahnúť. Ja chcem vedieť pravdu, a tú iste ťažko dozvedieť možno. Moji drahí rodičia, ktorých si zo srdca ctím a milujem, Bôh zná z jakých predpojatých domienok, za dobré uznávajú mne často veci ináč predstavovať, nežli sú ony v skutočnosti. Preto na teba sa obraciam, drahá Julka, abys mi pravdu, pravdu bez obalu povedala, jako sa na priateľku svedčí.

Julka. (Skočí jej do reči.) O slečinka drahá! Nedržte ma tolko na trní, povedzte z rovna, čo žiadate? Čo vás na srdci tlačí, vyjajte predomnou, a jako nikdy som vás zúmyslne neoklamala tak tým menej to teraz urobím! Ja sa vám zaväzujem na všetko čo je svaté, že vám čiru pravdu poviem, hoc by vám ťaže naposledy i príkra bola!

Valent. (Upokojená.) Ďakujem ti, milá Julka moja; verím ti, bo cítim, žeš' mi úprimne oddaná. Áno žiadam od teba, abys mi i tú pravdu povedala, čo by mi snáď trpká bola; veď pravé priateľstvo nie v pochlebníctve sa zjavuje, ale v úprimnom sdelovaní si toho, čo cítíme, myslíme, žiadame a tak v povedaní si pravdy.

Valent. No vidíš (tajemnostne), Julka moja, mne sa pozdáva, že sa čosi nadobyčajného v našom dome kuje! Všetko mi je nápadné jako by pripravovanie k dákej nadobyčajnej slávnosti! Čo to má byť, Julka povedz mi?! Ja nechcem byť prekvapená!

Julka. (zadivená.) Nuž drahá slečinka, vy ničoho neviete? temer bych pochybovala, keď som vás tak prespevovať slyšala, jako za tri roky nie!

Valent. (Podobne zadivená.) A čozé moje prespevovanie s tými pripravami má?!

Julka. Že čo má? (usmievalo.) Jako: veselost s veselím.

Valent. (Zarazená.) S veselím! Jaké že tu veselie má byť?

Julka. Jaké veselie, zpytujete sa milosť slečinka? Inšie nie, len to čo sa už od troch rokov hotuje.

Valent. (Sostrašená.) Taže prosím fa vypovedz zrovna, lebo sa už počínam báť!

Julka. Teda skutku nič neviete, slečinka?

Valent. (Dychtivo.) Prosím fa nekrížuj ma, povedz zrovna čo je; ja ti na moju česť hovorím, že nič neviem!

Julka. (rozhorčeno.) Ach to je preca hrozné; tak ďaleko som si preca nemyslela, že sa zatajiť môže cit rodičovsky! — Veď drahá slečinka, máte mať námluvy a potom hneď sobáš!

Valent. (Zbladnutá klesne na leňošku.) Ja námluvy? a s kým?

Julka. S kýmže iným, jako s pánom Borkócim!

Valent. (Bez nádeje.) S Borkócim námluvy a sobáš?!

Julka. Nie ináč, milosť slečinka!

Valent. (V tomže tóne.) Ale veď ho ja nechcem, na veky nechcem!

Julka. (zpytujúčo.) Nechcete? A veď ste len pred chvílkou tak — odpustite prosím — tak zaľúbeno prespevovaly?

Valent. To môž byť, lež čo do toho má Borkóci?

Julka. Ja neviem, ale som si všakovo myslela: reku, prípravy sa k námluvám robia, a slečinka ľubospevy prespevuje: to je teda vec už v poriadku.

Valent. (V tom samom tóne.) Ale pre Boha, Julka, čo ty myslíš o mne!

Julka. Ja teraz nič nemyslím, ale som si vtedy to myslela, načo mi tá shoda okolností ukazovala.

Valent. Ach dievča moje! Ako len môžeš na tie myšlienky prísť, že bych ja Borkóciho, po trojročnom hroznom boji a utrpení nevyslovnom, teraz naraz si zaľúbila? Či môžeš veriť na takú premenu srdca dievčenského?

Julka. (Pokojne.) Ráčili ste milosť slečinka samy vyriečiť, že srdce dievčino je tiež tak márnivé a mámnivé, jako hocktoré iné!

Valent. (K sebe prichádzajú.) Ach veď hej, pravda je to, pravda, ba hádam viac

ako iné, lebo čím viac citov a pochlebenstva, tým viac márnosti a poklieskov. Ale, Julka moja, srdce moje, už ohnivú próbu prešlo, a kto v boji otuhnul, ten viac není tak poddaný premenám počasia.

Julka. Rada verím; veď mne sa to zdalo samej divno, aby Borkóci tú ranu, ktorú vám zadal, keď s pričinením jeho pán Dubinsky dom váš opustiť musel, bol by vo vašom srdci úplne zahojil?

Valent. (Rozhorlená.) Oj nikdy, priateľka moja, nikdy! To si sa dotkla najboľavnejšej struny srdca môjho. Jeho vidieť potupou obsypaného uháňať z domu nášho, mi tak pomstou krv rozohnilo, že tento cit u mňa predtým neznámy, cele opanoval dušu moju. A ja keď som prvý raz po výstupe tom nešťastnom (zapáli sa) zočila Borkóciho, bola bych v stave bývala temer na život jeho siahnúť. Ale veď si pomysli Julka drahá! Mordára môjho šťastia ešte jako svojho naduprávneného záletníka prijímať museť, či môže byť dač hroznejšieho a žľc i toho najnevinejšieho tvora viac rozburujúceho?

Julka. Iste, iste; tak vás rada očúvam, lebo i vo mne vrelo všetko, keď som na druhý deň pána Borkóciho s usmiatou tvárou do domu nášho vkráčať videla.

Valent. A ver mi priateľka moja! Od tých čias, tak sa mi spriečil každý odrodilec, jako by to každý tak robiť musel, ba jako by to jich remeslo bolo. Už mi ani tie cudzie reči, ktoré som predtým rada hovorievala, tak milé nie sú, a iba vtedy v nich sa vyslovujem bez mrzutého citu, keď sa shováram s tými, ktorým tie reči materinské sú.

Julka. (Usmievavo.) Ja veru tiež iba v mojej materinskej reči slovenskej, s mojim Pištíkom sa shováram, lebo v cudzích rečiach som veľmi málo zbehlá. Ba čo by to (vážne) človek v cudzích rečiach lomozil s tým, s ktorým od srdca k srdcu v sladkej svojej materčine poshovárať sa môže! Mne je to tak, jako by dákou ľadovou kôrou srdce obložil, keď mám so Slovákom nemecky švon-drkovať, alebo maďarsky mondokovať. — No s rodeným nemcom lebo s maďarom, to je už inšie. Keď neide dobre jazykom, pomôžeme si trocha sladkým úsmevom, alebo zaľúbeným pohľadom, alebo —

Valent. (Usmievavo.) Dost Julka moja, temer bys ma k smiechu pozbudila, a tomu nie na teraz čas, máme veľa vážnejšie veci.

Julka. (Štebotne.) Prečo nie, drahá slečinka? Usmiať sa trochu nikdy neškodí. Ja som potešená, že som vás trochu z tej truchlomyšlnosti vytrhla! Veď pri veselej myšli ďaleko lepšie sa i vážnejšie rady dajú viesť, nežli keď je duch jakoby provazy smútku a žiala sviazaný a žiadna primerená myšlienka, ktorá by človeka povzniesla nad prítomný nemilý stav, nechce sa zrodit.

Valent. (Vážno.) Ty máš zas len pravdu. No teda, keď sme sa trochu rozveselili — oh horký že rozveselily — aspoň teda rozobraly, pristúpme k považovaniu samej trudnej skutočnosti. — Ty hovoríš, že by rodičia moji už teraz pevný úmysel mali mňa za Borkóciho vydať a tak istí boli k tomu môjho privolenia, že už hneď aj prípravy k sobášu a svadbe robia?

Julka. Tak je; a ja som jako hovorím sama už na tú myšlienku prichádzala, že aj vy ste s tou myšlienkou srozumená, keď ste tak ľúbostne prespevovaly.

Valent. (Mrzuto.) Dajže mi už pokoj s tým vyspevovaním! Už ti musím všetku pravdu povedať. Veď ten ľubospev týkal sa Dubinského a nie Borkóciho! mňa čosi tak v duši mojej núkalo, tú jeho milú pieseň spievať, jako by ma duch jeho bol ovieval, a jako bych jeho blízkou prítomnosť cítila bola.

Julka. No teraz už rozumiem! Veď mi to samej nepochopiteľno bolo (trocha zasmútená.) Odpustíte, slečinka, ale som prisľúbila aj nemilú pravdu vám povedať; veď že by vraj pán Dubinsky mal byť, ale nezhrozte sa — už mrtvý.

Valent. (Zbladne na smrť.) Že Miloslav (napraví sa) že Dubinský mrtvý!? A to má byť pravda? (Zalamuje rukama.) Julka! Julka! tys mi tiež smrť do srdca vložila! Oh, ono umiera! (klesá jako umierajúca.)

Julka. (priskočí a kriese ju.) Drahá slečinka, taze neopúšťajte sa, veď počujte ma, (trhá ju) počujte ma (do ušú jej kričí) veď on nemusí byť preto mrtvý, to neni ešte pravda, to iba povest.

Valent. (Trocha sa prebierajúc.) To neni pravda, že on zomrel, hovoríš Julka?

Julka. (Preniknutá.) Iste to neni ešte pravda, to iba svet tára, však viete, že vám to už dostráz húdli, že pán Dubinský môže byť mrtvý, teda to i teraz tak môže byť. Veď sa zmužte!

Valent. (Jako vo vytržení.) Aj teraz to môže byť? On môže byť mrtvý — i nemôže byť mrtvý; tak je: jeho duch oznámil sa duchu môjmu; to bol pozdrav, i ja som mu zaslala pozdrav. On môže byť mrtvý. Odobral sa odomňa a ja musím byť zmužilá, tak je! (Jako zbudená.) Hovor ďalej Julka, už som na všetko pripravená.

Julka. (Sútrpne.) Ja vám nič viac povedať nemôžem, iba jak pridám moje domnenie o tom: jako a prečo tie povesti o umrtví pána Dubinského kolujú.

Valent. Nože povedz i tie domnenky tvoje.

Julka. Viete drahá slečinka, že už temer všetky spôsoby použili, aby vám pána Dubinského zhnusili: už ho ubehľkom, vlasti zradcom, ba jakýmsi panslávom menovali; nuž keď to všetko nič neprospeľo, ale vy tým viac vo vašej náklonosti ste sa upevňovali, teda prišli k tomu presvedčeniu, že iba smrť jeho môže vás od neho odtrhnúť? Preto hádam vymysleli tú lož, že by pán Dubinsky v bitve bol zahynul.

Valent. (Rozvažlivo.) A ty Julka moja zas môžeš mať pravdu. O! jak počína duša moja okrievať! Jste topiacemu sa je i slamka jak veľká podpora, a beznádejnému tieň nádeje, jako čira skutočnosť! Nuž ale čože chcujú, alebo by chceli s tou lžou docieliť? Či ja preto bych sa odhodlala za Borkóciho ist? Smrť Dubinského je hrob života môjho, a potom veta po všetkom veselí.

Julka. (Rozmyslene.) Ja, drahá slečinka, odpustite, nie som jednej mienky s vami v tomto ohľade, bo ja život nad mier ľúbim, a mne je milší jedon deň v živote, jako sto rokov v hrobe. V hrobe i tak dost dlho sa naležíme. Dokial teda žijeme, môžeme si trocha poskákát a poveseľit sa.

Valent. O ja som prístupná radosti a veselosti, ale keď ti slnce života zajde, nastane noc a v noci niet radosti života.

Julka. (Šibalsky.) Ach niekdy viac radosti v noci, jako vo dne. Ale ja som takého presvedčenia: Veď vernost môjmu milému až

do smrti zachovám, dost som urobila; po smrti jeho bych si trochu posmútila, poplakala a potom čakala na druhý deň, aby mi nové sľniečko lásky vyšlo. Už jestli by ozaj mŕtvý mal byť ten pán Dubinský, potom bych ja už na mieste vašom, čo priam nie za pánom Borkócim, ale už za tým, ktorý by sa mi páčil, pozerat počala.

Valent. Veď to, ktorý by sa mi páčil, ale mne žiaden iný páčiť sa nebude krom neho.

Julka. (Šibalsky.) Dovoľte milosť slečinka, abych o tom pochybovala. Znáam ja tiež to naše dievčenské srdce; býva ono tiež trochu širšie, lež by len jeden milý obraz doň sa vmestiť mohol. Lež dla môjho domnenia vec tak zde ešte nestojí, tu treba pri tom ešte len opatrnosti.

Valent. (Pozorlivo.) A čože bys mi takto v mojom položení radila?

Julka. Nadovšetko na holé slová nič nedat.

Valent. A potom?

Julka. A potom, žiadať dôvody, a to dôvody neomyľne!

Valent. Jaké že môžu byť v tomto ohľade dôvody neomyľne.

Julka. Tie, ktoré by hodnoverne smrť pána Dubinského dokazovaly.

Valent. Veď to práve! Ale ktoré že sú to?

Julka. Pán Dubinský bol vojakom, alebo lepšie hádam ešte je; nuž ak zomrel musia ho mať za zomrelého v regimente naznačeného. Len keď hodnoverné písmo od regimentu jeho smrť dokazujúce uvidíte, vtedy verte.

Valent. No už ti zas prisvedčiť musím. Budem sa držať toho.

Julka. No tak drahá slečinka, a potom to ešte dokladám: Kto získa čas, získa život. Neprenáhlite sa. Veď sme my ľudia všetci fušeri s našou múdrosťou a opatrnosťou oproti pánu Bohu! A kde my nič nevieme, on tam všetko vie. No ale hádam ráčite ma prepustiť, lebo milosť pani snáď ma bude potrebovať.

Valent. Ďakujem, Julka moja, za tvoje rady, tys moja skutočne jediná priateľka, (tiskne jej ruku). Môžeš odísť.

Julka. (Odíde preč, ale v okamžení sa zas vráti.) Illa, zapomenula som vám ešte jednu malú novinku zvestovať!

Valent. Čo to?

Julka. Neboraka jedného obsitníka v krčme lapili a do žalára viedli, žeby vraj bol mal dač pokrašť; ale môj Pišťk mi povedal, že on statočnejšej tváre nevidel, jako bola toho obsitníka; ba riekol, žeby smel prisahať na jeho nevinu, bo že mal ruku a nohu chromú.

Valent. Neborák lutujem ho aj ja, ak je neviný, a to tým viac, bo si vždy predstavujem, ba sa mi aj vo snách pletie, jako by aj Dubinský z tej nešťastnej vojny mohol taký dochramaný prísť!

Julka. (Šibalsky.) Takého ale lazára, hádam by ste už potom tak neliúbily?

Valent. (Položí jej ruky na pleca.) Ba väčmi, jestli je možné ešte väčmi ľúbit. Či my ozaj iba zovnútornosť ľúbit máme? Či šlachetná duša storáz viac neodváži jako krásne telo zlosyna? A potom, či nezaslúži statočný bojovník, keď on svoj život nasadí za tie najsvätejšie záujmy spoločnosti ľudskej, a keď vernosť k svojej deve zachová, alebo šlachetnosť z boja vynesú lásky ženskej? Či ženská keď bojovať nemôže za vlast, národ a svobodu, nemá aspoň odmeňovať statočných hrdinou? A jako jich ináč odmení, keď nie láskou, a to tým viac činiť má, čím patrnejšie sú znaky jeho udatnosti?

Julka. No s vami už nič nemožno vykonať (usmieva sa.) Ja som istá, že takúto šlachetnomyslnosť a vernosť lásky Boh časom svojim odplatí. No ale už idem. (Odíde.)

### Výstup III.

(Valentina sama sedí zadumená.)

Valent. (Vstane, a chytiac si hlavu ľavou rukou, zticha počne:) Ach! jakú smesicu citov zbudila v srdci mojom zprávou tou, že mám byť zaslúbená tomu (s opovrženosťou) Borkócimu! Ach, žeby to moji drahí rodičovia takto lstivo navliekať mali? ej to by ma už bolelo! Komuže už dôverovať? komuže už veriť má človek na svete, keď nie vlastnému otcovi, vlastnej matke? Bože môj, hlava mi ide kolom, keď na to myslím! Temer bych tomu veriť nemohla. Nemohla? Nuž a to trojročné ma triebenie, nahová-

ranie, strašenie, sľubovanie, či to nebola do-  
statočná predehra? Pravda, oni neboráci my-  
slija dobre. Že vraj ma chcjú zaopatrit? —  
Nuž a s Dubinským bych nebola zaopatrená?  
Storáz lepšie! Či k zaopatreniu dcérky, dcérky  
jedinej, vyhľadáva sa, aby mala muža čo svoj  
národ nelúbi, čo sa zaň haňbí, čo sa mu  
zproneveril? Ó zaslepenosť terajšej vyšších  
vrstvi spoločnosti! Či to má patriť k vyš-  
šiemu tónu: haňbiť sa sám za seba, haňbiť  
sa za to, že ho Boh k tomu lebo inému ná-  
rodu jako úda pripojil? A potom, či reč  
tá, lebo tá je šlachetnejšia! Reč každá je  
šlachetná, ktorá zo srdca úprimného tečie,  
ktorá česť, statočnosť, vernosť, šlachetnosť  
vyráža. Zrada a podlosť, tak špatne znie v  
nemeckej, jako maďarskej a jako i slovenskej.  
Dubinský, že je vraj Slováč, a Borkóci čože  
je tiež inšieho jako Slováč? ba pravda s tým  
rozdielom, že Borkóci sa haňbí, že sa Slo-  
vákom narodil; naproti tomu Dubinský chváli  
pána Boha za to. Tam ten neverným zostal  
svojmu pôvodu, tento zostáva verným! No  
komuže viacej dôverovať treba? Ja myslím,  
že skôr povstane z nevery nevera, jako z ver-  
nosti. Prečo teda račej jedinú dieťa svoje  
chcjú zdôverit nevernému, jako vernému?  
Že je bohatší? Ó! bohatstvo nerobí ľudí  
šťastných, lež to, keď sú bohatí na česť, cnosť,  
pobožnosť, statočnosť, vernosť, šlechtnosť  
a lásku? Ó Bože odpusť, lebo iste nevedia  
čo robia. — Čože bude so mnou? Bože tebe  
sa porúčam do ochrany najvyššej! Ale už  
musím na čerstvé povetrie, lebo smysly moje  
všetky sú už zomdlené. Čerstvý vzduch okrieva  
telo a okrieva i ducha! (Po tichu odchádza.)

#### Výstup IV.

(Pán Jahodnický a pani Jahodnická  
v tichom rozhovore vkročia.)

Pani Jahodnická. (Sadajúc si na le-  
nošku, povážlivo.) Drahý môj, len aby sme  
sa neprerátali!

Pán Jahodnický. (Prisadajúc si k nej.)  
Nemožno!

Pani. Ba veľmi ľahko.

Pán. Čoho niet, po tom viac netúžime

Pani. Čo sme mali a ztratili, po tom  
ešte viac túžime.

Pán. Srdce moje! Ty sa mylíš!

Pani. Mne sa zdá drahý môj, že sa ty  
mylíš.

Pán. (Trocha mrzuto.) Ale veď to ne-  
môže byť!

Pani. (Srdnato.) A keď je?

Pán. Ale nenie!

Pani. Však uvidíme!

Pán. Áno, — ale čo ja hovorím.

Pani. Ba čo ja tvrdím.

Pán. (Mrzuto.) Nože srdce moje, ne-  
protimluv vo všetkom!

Pani. (Namrzená.) Ba ty neosobuj si,  
že musíš vo všetkom pravdu mať.

Pán. Jaj, veď som ja pán.

Pani. A ja som pani.

Pán. (Vstane z lenošky nahnevany.) To  
už nemožno vydržať!

Pani. (Hniezdi sa nepokojne na lenoške.)  
To sa už vystáť nedá!

Pán. S tebou nemožno v ničom sa srovať.

Pani. Ba tys vo všetkom osobovažný.

Pán. (Nahnevane.) Keď ja mám pravdu!

Pani. (Dupne nohou na zem.) Ba ja  
mám pravdu.

Pán. Ty si žena, ty to tak nemôžeš  
rozumieť.

Pani. (Vstane horlive a podopre si boky.)  
Ba práve, že som žena, tomu lepšie roz-  
umiem jak ty, lebo je tu o dcére reč, a nie  
o synovi.

Pán. (Miernejšie.) Veď ty neprichádzaj  
do ohňa.

Pani. Načo podpaluješ? (sadne si.)

Pán. Ale veď i ja hádam znám ženskú?  
(prisadá si.)

Pani. A ja lepšie.

Pán. No už sa o tom nebudem hádať,  
aby bol koniec.

Pani. Lepšie urobíš, keď nič múdrej-  
šieho nevieš.

Pán. Nuž teda poveč že tvoju mienu.

Pani. Poveč ty najprv.

Pán. (Prisadne bližej a pohľadiac ju  
usmievavo praví): Nože srdce moje, veď vieš,  
že vám mi dávame prednosť?

Pani. (Trocha udobrená.) Prednosť, keď  
neviete, kam z konopí.

Pán. Tým väčšia česť pre vás.

Pani. Nuž, a čože ti mám vraveť?

Pán. Ja neviem srdce moje, čo chceš.

Pani. O našej Valentinke?

Pán. Áno o našej Valentinke.  
Pani. Či ju máme už vydať?  
Pán. Áno, či ju už máme vydať.  
Pani. Za toho Borkóciho?  
Pán. Áno, za toho Borkóciho.  
Pani. (Chvílku rozmýšľajúc.) Hm! hm!  
ona ťažko pôjde zaňho. —  
Pán. (Taktéz.) Veru i ja hovorím, že  
ťažko pôjde.  
Pani. (Rozsmejúc sa.) Nuž tak starý  
môj sme jednej myslí?  
Pán. Iste, že sme srdce moje.  
Pani. Čože tu ale robíš?  
Pán. Nuž však to!  
Pani. Ja bych ju preca za toho Bor-  
kóciho vydala.  
Pan. Vidíš srdce moje, to je tiež naj-  
väčšia túžba srdca môjho!  
Pani. Nuž teda?  
Pan. Nuž teda!  
Pani. Musíme sa radíť, ako ju k tomu  
privedieme.  
Pán. Však to chceme.  
Pani. Keby ona dobrovoľne privolíť  
chcela?  
Pán. To bych i ja najračej.  
Pani. (Rozmýšľajúc.) Ale to sotva.  
Pán. Hm! veru sotva.  
Pani. Musíme potom trochu nútiť.  
Pán. Ináč nenie.  
Pani. Ale jako?  
Pán. Ale jako?!

Pani. Valentinku, naše jediné dieťa trá-  
piť, to ma bolí.  
Pán. Aj mňa.  
Pani. A už sme sa ju dost natrápili  
pre toho nešťastného Dubinského.  
Pán. Veru dosť.  
Pani. (Skoro plačtivo.) Však chudiatko  
už i opadla.  
Pán. (Utiera si slzy.) Veru, veru.  
Pani. (Plačtivo.) Oh! keby nám zhyňula.  
Pán. Ach! Ach!  
Pani. Všetka naša radosť navždy po-  
chovaná.  
Pán. Veru navždy.  
Pani. (Po malej prestávke.) Ale Bohu  
buď chvála, veď je ešte dosť driečna.  
Pán. Veru dosť.  
Pani. Ale by bol už čas ju vydať.  
Pán. I ja tak myslím.

Pani. Keby len chcela toho Borkóciho.  
Pán. Veru keby!  
Pani. Ach! ona ho nechce.  
Pán. Veru nechce.  
Pani. (Rozmýšľajúc.) Hm! ona vždy  
ešte myslí na toho Dubinského.  
Pán. Iste na toho Dubinského.  
Pani. A toho ja nechcem.  
Pán. Ani ja.  
Pani. Keby ho račej nebolo.  
Pán. Však to.  
Pani. Keby račej tam dakde v tej bitke  
bol zhyňul!  
Pan. Keby bol zhyňul.  
Pani. Ale ak žije!  
Pán. Však to!  
Pani. Už je po vojne, ak on príjde!  
Pán. Však to!  
Pani. Potom už nepôjde na žiadosť pád  
Valentinka za Borkóciho.  
Pán. Veru na žiadosť pád.  
Pani. Lebo sa Dubinský vyšším dôstoj-  
níkom stať mohol.  
Pán. Veru mohol.  
Pani. Hm! bol on dosť šikovný.  
Pán. Iste že dosť.  
Pani. Škoda, že bol pansláv.  
Pán. Však to!  
Pani. Nesmie byť mojím zaťom!  
Pán. Ani mojím.  
Pani. Musíme sa ponúkať, Valentínku  
vydať.  
Pán. To i ja myslím.  
Pani. Ale jako?  
Pán. Ale jako!  
Pani. (Rozmýšľa.) Keby Valentínka ve-  
dela, že je Dubinský už mŕtvý, hádam by  
privolíla.  
Pán. To je i moja mienka.  
Pani. Musíme ju dáko o tom presvečiť.  
Pán. No to i mienim.  
Pani. (Rozmýšľa.) Keby sme dáko od  
regimentu svedectvo dostali, že je mŕtvý.  
Pán. (Radostne pritúli sa k nej a ob-  
jím ju.) Ach srdce moje, ty máš preca ge-  
niálne nápady!  
Pani. Vyvinie sa mu z náručia.) To by  
nám dáko mohol vykonať Borkóci; on má  
všakové pomery medzi vojanstvom.  
Pán. (Bozká ju.) Musím ťa bozkať srdce  
moje, jakobys mi z duše hovorila!

\*

Pani. Urobíme teda tak?

Pán. Urobme.

Pani. Teda ty pristávaš na moju radu?

Pán. Z celej duše!

Pani. No keď si tak povolný, poď bližšie, bozkám ňa.

Pán. (Ochotne sa pritúli a bozká ju znovu.)

(V tom sa vo dverách objaví mládenec Pišta.)

Pišta. Milosť pán, ponížene oznamujem, že pán veľkomožný Borkóci práve do dvora vtiahol.

Pani a Pán. (Plesknú rukami.) Jak šťastná náhoda!

Pán. Pišta, choď a povec, že ho túžobne očakávame.

#### Výstup V.

(Pán, Pani Jahodnická, Borkóci.)

Pán. (Rázno vstanúc v ústrety kročí Borkóciemu, stisne mu ruku a dač po šušky mu povie; — nahlas): Srdočne Vás vítame Pane Borkóci v našom príbytku.

Borkóci. (Pokloní sa.) Služebník ponížený! odpustíte, jestli som Vás vo Vašom nežno-dôvernom manželskom rozhovore pobúrili! (a lahodne kráčajúc k lenoške sdvorile a veľmi úctive bozká ruku pani Jahodnickej.)

Pani. (Ktorá po ten čas bola povstala, znovu sednúc si.) Naskrze nie! Vy ste nám voždy milý a vítaný hosť, ale obzvláste teraz, v zvláštnom toho slova smysle ste nám vítaný pane Borkóci! ráčte prosím zaujať miesto, — máme dač veľmi dôležitého pre vás s vámi pojednávať!

Bork. (úlisne.) Jak šťastným cítim sa, že môj príchod tak vhod prichodíť sa sa zdá Vaším drahocenným očakávaniam, milosť pani Jahodnická! (úľubne sa pokloní.)

Pán. Veru vhod pane Borkóci, lebo sme práve reč o vás a našej Valentinke viedli; či nenie tak, srdce moje?

Pani. Tak je!

Bork. (Výjavom zvláštnej radosti.) Ó! jak ma to už nesmierne blaží, že som v tak úzko-dôvernom rodičovskom rozhovore do styknutia prišiel ser zbožňovanou mnou slečinkou Valentinkou! Smiem z toho lichotivé nádeje si robiť?

Pani. Čo sa týka nás, iste na každý pád; ale o tom práve máme radu viesť, aby ste to i zo stránky našej Valentinky očakávať mohli, ba, aby nádeje tie v najbližšej budúcnosti v skutočnosť prešly!

Bork. To sú všetko také slová ktoré srdce moje síce v nojlúbeznejšie vrenie poburujú, avšak tajiť nemôžem, že ma i nad mieru zvedavým robia: či moja rada v tomto ohlade užitočná byť môže! Prosím, neráčte mi to milosť pani za drzosť, alebo práve za dotieravosť pokladať, keď s najnižšou poníženosťou prosím o bližšie vyslovenie sa. (Bozká jej ruku.)

Pani. (Usmieva sa.) Ráčte mať prosím trochu trpezlivosti. Rada vás vidím zvedavého, lebo to mi je dôvodom, že nám ženským nadarmo páni zvedavosť pripisujú. (Pozre ústipačne nahho.)

Bork. (Pokorne, ruku na srdce položiac.) Bohužial, v tomto páde sám sa cítim byť viným!

Pán. (Smiechom.) Srdce moje! nože no netráp ho tolko, prístup k veci, však vidíš, že vyzerá jako kajúci hriešnik!

Pani. (Vážne.) Čo potrebuje desať slov, nedá sa jedným odbaviť. — Znám vám je pane Borkóci, že, čím väčmi sme my rodičia vám naklonení, (Borkóci sa nemo pokloní) a čím väčmi my si žiadame vás najužšou rodinosťou s nami spojiť, tým väčmi, bohužial! naša Valentinka, (pohnute) náš najdraší klenot, proti tomu sa stavia. (Borkóci bolastne vzdychne; malá prestávka.) — Príčinu, prečo to robí, tiež dobre znáte; je to ten pre náš dom zloosudný Dubinský! (Borkóci chce dač vraveť.) Prosím nepretrhujte ma. Dokial ten v pamäti a srdci Valentinky našej, jako živý sídlit bude, nemožným sa mi vidí byť, ju bez tráplivého násilenstva — k čomu sa my, nad všetky poklady dieta naše milujúci rodičia, odhodlať nemôžeme a vy iste to od nás ani žiadať nebudete — (Borkóci nemo sa pokloní a vzdychne) k podaniu vám ruky nakloniť. Záleží nám tedy na tom, aby sme sa dozvedeli, či on, čo mu ináč neprajeme, v bitke nepadol? A tak by nám samá náhoda vhod prišla. — Ráčte teda pane Borkóci, či, a jako by sme si tú istotu o smrti Dubinského nadobudnúť mohli? (Pohliadne významne na Borkóciho a prestane.)

Bork. (Ťažko utajenou radosťou.) Ač práve nemilé je byť nosičom truchlovesti bárs o svojom nepriateľovi, ničmenej cítim sa aspoň v tom ohlade potešeným, že (roštúcim výrazom radosti) na vašu otázku milosť pani, na ktorú vy tak veľkú váhu kladiete a neomylné i ja, mám to šťastie celkom uspokojivo odpovedať.

Pani. (Nemohúc sa udržať radosti, dychtivo.) Prosím ráčte sa krátko vysloviť, vy ma nesmierne prekvapujete!

Pán. (Napodobňujúc tiež udivenie.) Teda by možné bolo?

Bork. (Vážne a radostne.) Prosím to nenie iba možné, ale číra skutočnosť. (Vyťahnuč jakýsi papier, podáva ho pánu Jahodníckemu.) Tu prosím, ráčte čítať, čierno na bielom.

Pán. (Dychtivo čiahnuč po papieri číta; pri čítaní tvár sa mu radosťou oziari.) To menujem skutočne stastnou náhodou! (Podávajúč papier svojej žene, ktorá tiež dychtivo po ňom číaha.) Tu čítaj srdce moje! Neborák, hoc nám jeho smrť i vhod prichádza, preca mi ho je ľúto; v tak mladom veku, a už mrtvý!

Bork. (Skrúšeno-pokrytsky.) Mne skoro slzy vypadly, verte mi pane Jahodnícký, keď som listinu tú prečítal! Tu som všetky iné ohlady na stranu odložil a videl v ňom iba mladého človeka, za jakého sa ešte i ja snád považovať smiem! Vykrikol som i ja, jak vy pane: tak mladý a už mrtvý!

Pani. (Prebehnúc listinu.) No, chvála Bohu, že sa nám tak veľká skala z cesty odvalila! Eutovať bych ho snád mala i ja, ale však vy páni za najslávnejšiu smrť pokladáte, padnut v čestnom boji, teda doprajme mu tejto slávy, keď je to raz vóla božia. Ale prosím vás pane Borkóci, jak ste k tejto listine prišli?

Pán. Práve, i ja som chcel upraviť k vám túto otázku, (obráťac sa k žene) no srdce moje, ty opravdu čítaš myšlienky moje v srdci mojom!

Bork. (Chválne.) Nič ľahšieho! Mám dôverného priateľa práve v tom regimente, v ktorom slúžil Dubinský, a to práve plukovníka; písal som teda jako od matky padnutého požiadaný, aby mi úradnou listinou dosvedčil budto jeho smrť, budto jeho život.

A v niekoľko týžnoch odpoveď prišla tá, ktorú som mal vám česť (pokloní sa) predložiť.

Pani. Ale jako ste k tomu sfastnému nápadu prišli, vyhľadávať túto listinu? (ukazuje prstom na ňu na stole položenú.)

Pán. Veď i ja to práve myslím!

Bork. (Usmievavo.) Ráčite sa tomu diviť? — Jestli (obráťac sa s poklonou k pani Jah.) vašej milosti bolo ľahko uhádnuť najväčiu prekážku môjho najvyššieho šťastia zemského (položiac ruku na srdce) tým skôr hu moje srdce uhádlo. A ostatnie potom samo od seba nasledovať muselo.

Pani. (Uspokojivo.) Som úplne spokojná s vašou odpoveďou; ale — (rozmyšľa) čo teraz?

Pán. Áno, čo teraz!

Pani. Jako jej to sdeliť, aby nebol posledný blud horší než prvý?

Pán. Hm! hm!

Bork. (Velmi pozorne načúva.)

Pani. Aby Valentinka na zdraví, snád na živote neutrpela?

Pán. (úprimne.) Boh zachráň!

Bork. (Ostýchave.) Smiemli ja sa do reči miešať?

Pani. Ráčte!

Bork. (Lichotivo.) My mužskí by sme iste nenašli ten spôsob, jako možno medzi dvoma hroznýma priepastnmi vynaísť taký priechod, žeby sa noha ani na lavo, ani na pravo nevyklzla: ale nežnosť krásneho pohlavia, vôbec, a menovite nesmierne útla nežnosť citov srdca materinského vie to neomylné bez nebezpečenstva previesť, a — abych rovno sa vyslovil, bude vedieť i ten najtrpkjší liek podať dieťaťu svojmu tak, aby ho ono jak najsladší k prospechu svojmu užilo. Ja z mojej stránky, jestli dovolíte, bych túto záležitosť vám a to výlučne vám milosť pani sveril.

Pán. Ja úplne súhlasím s vami pane Borkóci. My mužskí sme na takéto nežné veci príhrubí a nemetorní. Ale hoc je to i pre krásne pohlavie trocha tvrdý orech, však ničmenej, keď on v rukách tvojich bude, ani najmenej o jeho šťastnom rozlúštení nepochybujem.

Pani. (Ktorá s pátrnou úľubou načúvala týmto rečiam, po malej prestávke.) No teda nedbám, vezmem to na seba; ale teraz prosím páni na okamženie samoty (a obráťac sa

k mužovi.) Ty drahý môj, po chvíli pošli sem Valentinku.

Bork. (Vstanúc a bozkajúc jej ruku k odchodu.) V rukách vašich milosť pani je môj život a smrť; ale práve, že to vo vašich rukách, verím, že mi život vybojujete. (Kloní sa a odchodí.)

Pani. Prosím, pred bojom nehlásajte víťazstvo. Ja iba, čo možné bude, urobím môžem.

Pán. (Taktiež bozkajúc jej ruku.) Srdce moje, na tebe teraz stojí budúcnosť stastia domu nášho. Valentinku čo chvíľa pošlem. (Odchádza.)

Pani. (Nepozorujúc, čo muž k nej hovorí, do hlbokého rozmýšľania upadá.)

#### Výstup VI.

(Pani Jahodnická a jej dcéra Valentinka, ktorá tiež v myšlienkach pohrúžená prichodí.)

Pani. (Zobudiac sa zo svojho dumania pozdvihne zraku a uzriac Valentinku, pokýva jej.) Poď sem dieťa moje, sadni si.

Valent. (Ticho kráčajúc priblíži sa k matke, bozká jej ruku a sadne si. Smutným hlasom:) Čo rozkázete drahá maminka moja?

Pani. (Starostlivým zrakom pohliadajúc na ňu.) Dieťa moje milé, či na veky bude rozliaty ten oblak smútku po tvojom milom obličaji? Či sa ti nikdy nevyjasní milým úsmevom tvár tvoja?

Valent. Ach! (šeptom) drahá matinka moja! (Sklopí oči.)

Pani. (Vstane a pristúpi k nej, hladká ju po tvári.) Každý tvoj vzdych mi srdce hlboko raní. Kebyš vedela, jakú bolesť cíti srdce moje materinské nad tvojim večitým smútkom a žalom, myslím, (prenikave) že bys sa smilovala nad tvojou teba nadovšetko na svete milujúcou rodičkou, a — aspoň da-kedy čo jak malým a nepatrným úsmevom hladela bys oblahčiť farchu na srdci mojom ležiacu.

Valent. (Rozorvane a poloplačlivo.) Len tento tón nie, tento tón nie drahá matka moja, prosím ťa pre všetko svaté (obe ruky na srdce klade), lebo srdce moje nevýslovnou bolastou a farchou puknúť musí.

Pani. (Chlácholí ju.) Nieže tak, dieťa moje milé, ty radosť môjho života! Nebuď

že tak drážlivá! Upokoj sa; chcem, budem zatískať svoj žal, svoju bolosť, len abych tvoju nerozmnožovala. — Máš anjel môj, Valentinka moja, farchu na srdci? Iste veľká farcha a hlboká bolosť musí tlačiť srdce tvoje citlivé, dobré a neviné, keď nikdy nesvitá ani nebrieždi sa v duši tvojej, ale — zdá sa byť ustavičná číra noc v nej.

Valent. (Úzkostne.) Ach! bolosť v srdci,

Pani. Ja som matka tvoja, tvoja rodička, (s veľkým preniknutím) ja som ťa tu pod mojim srdcom (objíme ju) nosila; veď pozri na mňa, prenikne okom tvojim nevinným do duši mojej, a čítaj, čítaj tam dieťa moje: že nič v nej nenie vyššieho nad lásku k tebe, vyjmúc lásky k Bohu, spoločnému otcovi nášmu. A keď vyčítas a vyčítat to musíš,tedy otvor srdca tvoje, a vlej, ó! vlej, keď necháš všetku, aspoň veľkú polovicu bolosti, žalosti donho; lebo, (hladá ju) lebo keď sa tebe ulaví, ver, že sa i mne ulaví. A tys iste dobré dieťa, nechceš srdce moje darmo trápiť. (Objaté obe fíkjajú, — prestávka.)

Valent. (Nežno sa vyvine z náručia a zaroseným zrakom milostne pohliadne na matku.) Nechcem, iste nechcem vás trápiť drahá mať moja, ale keď nemôžem odolať bolosti srdca svojho!

Pani. (Lútosťne.) Veď ti vravím, sdeľ hu mne svojej matke, svojej najúprimnejšej priateľke. Či snáď pochybujes ešte o mojom materinskom cite?

Valent. (Neodhodlane.) Ach nie! nie! matka drahá, ale —

Pan. Dieťa moje, čo ale? čo ale? Či sa hádam dač stydiš povedať pred svojou rodičkou? Veď pováž, že ja som tiež ženská jako ty, a znám tiež všetky možné city srdca ženského. Leč načo bych ťa trápila žiadajúc od teba vyznanie! Urobím to račej sama za teba; tak aspoň poznáš, že v skutku chcem tvoje bolosti i ja snašať. Ty

Valent. (Netrpelive obzerá sa sem tam, a tvár sa jej zarumení.) Ale matinka drahá, čo vlastne chceš odo mňa?

Pani. Už teraz nič; budem ja za teba vyznávať. Ty vždy ešte v nenanešenej vernosti nosíš obraz Dubinského v srdci svojom, pravdali?

Valent. (Vo veľkých rozpakoch.) Ach odpusť mať moja drahá, odpusť! (Chytá sa

za srdce.) Ja nemôžem ináč! (Klesne na stolec.)

Pani. (Chláholí ju.) No veď to nič nerobí, dieťa moje, veď ja to dávno viem, že ho ľúbiš a ja ťa prec neprestávam ľubiť. Nespomenula som to preto, jakobych ťa zato kárať mala; ba som z jednej stránky hrdá, že si tak hlbokocitná.

Valent. (Zadivene pohliadne na matku.) A, drahá maminka, ste mi tolké výčitky pre ten istý cit robila, ale darmo, ja ho nemôžem ovládať, staň sa čo chceš.

Pani. Že som ti výčitky robila? To bolo nie tak pre ten cit, lebo (dôverne) i ja som ženská a znám vládu i blaženost toho citu, ale to bolo viac pre ten predmet, alebo račej osobu, ktorá bola hýbadlom toho citu.

Valent. Veď maminka moja (ticho sklopennýma očima) i teraz tá samá osoba je hýbadlom tohože citu môjho.

Pani. No veď ja to znám! Keď ti sama vravím, že to znám a hľa, nehnevám sa.

Valent. (Potešene pohliadne.) Že sa nehneváte na mňa drahá maminka pre ten cit k Dubinskému?

Pani. Iste že sa nehnevám, jako vidíš!

Valent. (Nadšene.) Ó! (Objíma a bozkáva matku.) Maminka sladká, vy mi nového života vlievate do duši!

Pani. No tak dieťa moje, len maj skutočnú dôveru ku mne.

Valent. (Odtrhne sa od matky a nedôverivo.) Ale, odpustíte maminka, veď ste vy tak prílišne proti Dubinskému a on to nezaslúžil.

Pani. Viem ja to Valentinka, že to nezaslúžil!

Valent. (Zadivená.) Že viete! prečo ste teda?

Pani. Prečo? pre ten bohužial teraz rozšírený predsudok o ľuďoch toho smýšľania, jakého je Dubinský.

Valent. (Posmelená.) Ó! iste predsudok iba je to, a to nešťastný a pri tom nespravodlivý predsudok.

Pani. Jako každý predsudok, dieťa moje.

Valent. Lež keď je to iba predsudok, teda ho máme ničit, nepodávaním sa mu!

Pani. No veď pravdaže ničit, lež to sa dá iba pomáľy; naraz to neide. Lebo ver dieťa moje, nič tak ľudia ťažko neopúšťajú,

jako bludné domnienky. Pravdu ti človek stokrásť ľahostajne zapre, ale bludnej domienke sa nepopustí čo ho budeš rezať. Toho príčina je iste hlboko v duši ľudskej zakorenená. Veru, dieťa moje, ja som iba ženská, lež i ja nahliadam tú kresťanskú pravdu, že sa človek s hriechom rodí. A tento ho obyčajne väčmi opanuje, než cnosť.

Valent. (Pretrhne ju.) No veď dobre, ale kresťanstvo učí tú náklonnosť k hriechu mrtviť!

Pani. Tak je dieťa moje, lenže jako hovorím, je to ťažko. Preto i tento predsudok o tom smýšľaní takých ľudí, jako je Dubinský, vem ťažko a pomáľy sa borí; ale ničmenej som presvečená, že sa konečne sborí.

Valent. Ach maminka drahá! ty ani neznáš jako ma blažš svojimi skutočne pravdivými dôvodmi! Len odpusť, prečo ty ho v sebe neboríš?

Pani. Že ho v sebe ja neborím? Či nevyrozumievaš z mojich rečí a z môjho chovania, na koľko sa už u mňa preboril?

Valent. (Potešená.) Ach veď áno, vidím! Teda sa už nehveáš mať moja sladká, (ľúbostne ju hladká) na toho Dubinského?

Pani. Iste, že sa nehnevám, ba nahliadam, že v istom ohľade väčšia šľachetnosť uňho je, než u Borkóciho.

Valent. (Prekvapená.) Že nahliadaš?

Pani. Ach áno, veď dolu prúdom plávať vždy ľahšie je, než hore prúdom. A potom, novú cestu kliesniť vždy ťažšie je, než na utlačenej už ceste kráčať. Jak náhle sa cesta preklesni, a bude uhladená a urovnaná, potom i viac ich na ňu stúpi a po nej kráčať bude. Jedným slovom, viem ja, že ti tak rečení národovci slovenskí časom svojim víťazstva dobudú, jako dobudli národovci iných národov; ale to ešte hneď nebude.

Valent. (Cele uradostená.) Prečo sa ty maminka na jich stranu celkom neodhodláš?

Pani. Prečo? preto, že jich je ešte málo, a ja som slabá ženská, ja nemôžem proti prúdu brodiť, ale iba dolu prúdom. Ja viem: keď má vec narodnostná vôbec jakú cenu, že hu musí mať i vec narodnosti slovenskej; ale z čiastky som ja v inšom duchu vychovaná, z čiastky, jako ženská nemôžem a nechcem sa v boj pustit.

Valent. (Trocha zasmútená.) Nuž ale kdosi preca musí začať, preca musí cestu kliesniť, aby pomaly pravda vífaziť mohla. Ja k. p. (ostíchnavo) sa tiež k takým priznávam.

Pani. (Trocha zarazená.) Ty si mladšia, ty máš ešte ďalšiu budúcnosť, ale ja staršia už iba za druhými kráčať musím! (bokom) Skoro bych mimovoľne sama seba k tej stránke nahovorila.

Valent. (Počujúc to.) Čo vravíš maminka?

Pani. Nič dieťa moje; divím sa sama na seba, že počet tých tak rečených panslávov vzdor všetkým a tolkým odporom zo dna na deň vždy viac a viac rastie.

Valent. (Uspokojená.) Veru je to na podiv! Ach veď kto tých šlachetnejších opravdive zná, nenie možno, aby si jich nezalúbil a k nim sa nepripojil.

Pani. (Úsmechom.) Najme keď je to Dubinský.

Valent. (Sa zapáli po uši; reztržito): Nie práve preto, maminka, veď on má v skutku krásne vlastnosti.

Pani. No veď nič, veď hovorím, že som už s nim spriatelená.

Valent. (Ohnivo.) V skutku?

Pani. Však ti hovorím; ba poviem viac: keby tak šťastne z vojny prišiel a dáky stupeň dôstojnícky dosiahol, ja bych naposledy nič nemala, keby ste sa —

Valent. (S výbuchom veľkej radosti nedá jej dopovedať.) Čo že bys nemala nič, (zapáli sa.) Keby sme sa? (Objíme a bozkáva ju.)

Pani. Áno, áno, keby ste sa sobrali.

Valent. (Bez seba od radosti.) Ó či snijem? a či je to skutočnosť?

Pani. Iste, že skutočnosť, však hádam cítiš objatie materinské. (Objíme ju.)

Valent. (Rozmysleno.) A mohla bys mi to aj sľúbiť, drahá maminka, že keďby sa šťastne navrátil, bys ma zaňho dala?

Pani. Neomylné! Snáď bude srdce materinské jedinému dieťaťu lhať? Keď ti hovorím, že ťa nadovšetko rada mám, a mala-li bys nešťastná byť s iným račej ťa chcem vidieť šťastnú s Dubinským. Áno ja ti slávnostne sľubujem, dieťa moje, a jak chceš, i prisahou.

Valent. Dost maminka drahá! som spokojná, som nad mieru šťastná!

Pani. No dieťa moje, zas nepreháňaj vec; daromné nádeje si nerob. Veď ti hovorím, že najprv musí prísť, a potom musí byť dôstojníkom.

Valent. (Skormútená.) Ach veď áno, on musí najprv prísť, — a potom či otec dovolí!

Pani. O tom buď v pokoji, vieš, že on proti mojej vôli nič neurobí, lebo ani nemôže. Lež keď ty ma k sľubu zavazuješ, musíš i ty prísť na istú výminku, a musíš mi i ty niečo sľúbiť.

Valent. (Ochotne.) Oj ku všetkému ochotne svolím, čo možné je.

Pani. (Usmievavo.) Úpokoj sa, ja nič nemožného nechcem.

Valent. Teda vyslov sa maminka milá.

Pani. (Vážno.) Vieš Valentinka moja, že ty nielen jediná dcéra, ale spolu jediné dieťa naše; teda my kroz teba chceme rozšíriť našu rodinosť, a menovite syna, zata dosiahnuť.

Valent. Nuž veď by Dubinský (hanebno) potom bol Vaším synom, zaťom?

Pani. Veď hej, ale počuj ďalej. My sa rozprávame o Dubinskom tak, jako by on skutočne bol už prišiel! Ale, či nenie možné, že on dakde leží, alebo konečne mŕtvý, zabitý.

Valent. (Zbladne a klesne jako omdletá vykriknuc.) Mŕtvý, zabitý!

Pani. (Priskočí a preberá ju.) Ale pre Boba dieťa moje, čo robíš? veď ja nehovorím, že je v skutku mŕtvý alebo zabitý, len to, že možné by to bolo. On preto môže byť živý!

Valent. (Preberá sa.) Živý?!

Pani. (Úzkostne.) Iste, že živý. Veď musíme vec všestranne povážiť. Ja hovorím, dobre pováž, že by sa stať mohlo, žeby prv mŕtvý mohol byť, lež by sem prišiel, čo potom?

Valent. (Jako zo sna.) Potom bych sa nikdy nevydala.

Pani. Nikdy nevydala? Nuž a my starí rodičovia, kdeby sme našu podporu, syna, zata vzali, a jak rodinosť našu udržali?

Valent. (V myšlienkach.) To ja neviem.

Pani. Nuž ale ja bych vedela, jako.

Valent. Jako?

Pani. Aby si si potom druhého muža vzala.

Valent. To mi nemožno.

Pani. Ale veď rozumej dieťa, nesnívaj! Dubinského na každý pád dostaneš, keď príjde, na to máš moju ruku materinskú (podáva jej ruku) a moje slovo; ale v tom páde: keby hádam neprišiel, — čo myslím, že sa ani nestane, — v tom páde hovorím, iba bys si musela druhého vziať; to je moja výmienka.

Valent. (Smutno.) A koho to potom?

Pani. Nuž, kto má po Dubinskom najväčie nároky, Borkóciho.

Valent. (Boľastne, chytí sa za srdce.) Borkóciho! (rozmyšľa; prestávka.) Ach odpustíte maminka drahá, ale mne sa zdá, jako by ste čosi kamsi navliekali.

Pani. (Zadiveno.) Čo a jako to rozumieš, dieťa moje?

Valent. (Odvážno.) Nuž tak — poviem pravdu, žeby Dubinsky nebol mrtvý, a vy by ste mi ho jako mrtvého predstavovali, len abych Borkóciho si skôr vzala.

Pani. (Uražená.) Dieťa! dieťa! tak ty smýšľaš o tvojej materi? No ja ti prisahám prisahou najsvätejšou materinskou, že len v tom páde budem žiadať od teba, aby si za Borkóciho šla, keď sa hodnovernými úradnými dôvody smrť Dubinského dokiaže! Máš-li už dosť?

Valent. (Ticho sklopenou hlavou.) Mám dosť, drahá maminka (bozkáva jej ruky) odpustíte slabému srdcu dievčata.

Pani. (Udobrená.) Odpúšťam rada dieťa moje, ale teraz aj ty sem daj ruku tvoju, že z tvojej stránky pristávaš na výmienku moju.

Valent. (Vzdychajúc a nerozhodnuto podáva ruku.) Tu moja ruka, ale živý Dubinsky je môj?

Pani. (Potesená.) Ak fa len chcieť bude, na moje dušné spasenie tvoj!

Valent. Dosť maminka sladká, verím! (Objíma ju.)

Pani. (Uspokojená oddýchne si.) No preca po troch rokoch trudných, jedno okamženie blažené! Ďakujem ti dieťa moje, žes mi ho spôsobila. (Bozká ju.)

Valent. Ach maminka milá, ja ti mám čo ďakovať a nie ty mne. Ó! sladká nádeja, jak okrieva duša moja ňou. Ďakujem ti maminka moja za ňu, stokrát ďakujem! (A sľúba jej ústa.)

Pani. (Vstanúc hore.) No vidím dieťa moje, že potrebuješ samoty, chcem fa teda nehať samotnú, aby sa duša tvoja v citoch pobúrená trochu uspokojila! (Bozká ju a odíde.)

### Výstup VII.

(Valentinka sama.)

Valent. (Zamyslená prejde pres javište a zostane s podporenou hlavou na prosriedku stáť.) Ach Bože môj, veľiká skutku a divná je moc tvoja! — Ty máš v pravde život a smrť v ruke tvojej všemohúcej! Hla koľkoráz pres ubehnutú malú hodinku, smrť a život v žilách mojich — akoby sa striedaly a prebiehaly. Hneď mi hrob tmavý hlboký, hneď raj čarokrásny pred očima mojima sa predstavoval. Mrtvý, živý; živý, mrtvý Dubinský; tieto dve myšlienky boj viedly medzi sebou. Ach a slasť nevýslovná, matka moja sama mi ho živého prisľúbila! Bože, jestli to sen, daj mi ho snívať večne! (Umlkne, načúva; kdosi klope) voľno!

### Výstup VIII.

(Valentinka a Borkóci.)

Bork. (Vstúpi dnu, kloní sa oproti Valentinke mu v ústret kráčajúcej, ktorá pri pohľade jeho na okamženie čelko svoje jasné smraštila.) Ponižený služobník, milosť slečinka, som tak smelý, moju najponíženejšiu poklonu urobiť.

Valent. (Vlúdno ale chladno.) Teší ma pane Borkóci, že mám to šťastie vás u mňa uhliadať.

Bork. (Bližšie k nej pristúpac a chytiac jej nežno ruku.) Ó sladká slečinka, keby to neboly iba výrazy obyčajnej etikety, ale keby ste to skutku čo za jak malinké šťastie považovali; alebo keby vám aspoň to nebolo nemilé, že som si tú smelosť vzal, moju poníženú návštevu učiniť; tak by som sa za najšťastnejšieho človeka považoval! — Ale ten obláček, čo pres nebeskú hladinu čielka vášho, čo priam len ako dych preletel, lež preca preletel, ten mi bohužiaľ neklamne vysvedčil, že nemôžem ten výraz ináč, leda jako výraz etikety považovať.

Valent. (Ktorej pri rečiach jeho úsmech na rtoch väzel, trochu šibalský, vyvinúc ruku svoju z ruky jeho.) Nemáte mi pane Borkóci

čo predhadzovať, bo skutku, len tak sa vám sypú obyčajnej dvorivej etikety výrazy, že vás skutku obdivovať musím. Nebude sa vám páčiť miesto zaujať?

Bork. Jak dovolíte, nie; bo nemôžem si blaženejšieho miesta žiadať, jako teraz u boku vášho stáť! (Pokloní sa.)

Valent. (Obživená.) Ja myslím, keď by vám dať platilo u boku môjho stáť, za to mám, žeby platit malo aj u boku môjho chodiť, nech sa vám teda páči krátku promenádu robiť. (Volne kráčajú jedon druhému pri boku po javišti a chvíľami postávajú.)

Bork. (Týmto neočakávaným dobrým rozmarom oblažený a posmelený.) K čomu môžem drahá slečinka pripočítat terajšiu blahosklonost vašu ku mne? Smieli sa pýtať?

Valent. Prečo nie. Vy to menovať ráčíte mojou zvláštnou blahosklonostou k vám? Som vám povďačná že to tak ponímať ráčíte, som skutočne, netajim to, teraz príjemnejšieho rozmaru, jako obyčajne.

Bork. Ja touto zkušenosťou cítim sa byť zvláštne poctený.

Valent. Iste, ja si ctím každého statočného cloveka a tak i vás.

Bork. Nič vic, nič menej?

Valent. Ja to práve na vázkach nevážim, a tak nemôžem určite vašu otázku sodpovedať.

Bork. A kebych prirovnanie osôb urobil?

Valent. Nevieť s kým by ste sa tu porovnať mohol, ja neznám tu na okolí žiadneho k vám sa prirovnat súceho.

Bork. A kebych sa na vaše predošlé rozpomienky odvolal?

Valent. (Vyhýbavo.) Moje rozpomienky sú vsakovie: milé a nemilé.

Bork. Ja bych iba rozpomienku milú do povahy vzal.

Valent. Hia nedá sa to pri rozpomienkach tak deliť, to neraz všetko sa pomieša v pamäti.

Bork. Vidím, že ma nechcete rozumieť.

Valent. Mohla bych i ja to o vás predpokladať.

Bork. Ale už len keď by ste mali mňa porovnávať, vybrali by ste si iba jednoho k tomu.

Valent. Prečo jednoho? a koho?

Bork. Ktorý (ukazuje na srdce) u vás tu prebýva.

Valent. (Trocha zapálena.) Tam prebýva každý statočný.

Bork. Teda i ja môžem sa k nim rátať?

Valent. Myslím, že sa z jích počtu nevynímate.

Bork. Ó Keby to pravda bola, čo vračíte, nedbal bych i s nim, však viete s kým (stíši hlas) s Dubinským tam priateľský prebývať.

Valent. (Trocha roztržitá.) Vy a priateľsky s Dubinským prebývať?

Bork. Prečo nie, drahá slečinka? Či vy sa nazdávate, že som ja takým neprateľom bol Dubinského!

Valent. Aspoň znaky priateľstva z mojej stránky som nepozorovala.

Bork. Jaj, jakým okom hladíme tak sa nám vec pozdáva. Ostatne pôtka pre taký klenot jako ste vy, myslím, že ospravedlní i istý spôsob nepriateľstva.

Valent. (Vyhýbavo.) Ja myslím nepriateľstvo pre politické presvedčenie

Bork. To práve nie slečinka milá bo čo do politiky sme oba slobodomyslnej stránky sa pridržali.

Valent. Ale z ohladu národnej mienky.

Bork. (Vážno.) Ó mylíte sa slečinka, ja som nie nepriateľ národnosti žiadnej a tak ani slovenskej.

Valent. Dovolte mi o tom pochybovať.

Bork. Vám slečinka sladká všetko dovolit musím. Ale vyznať mi treba, že som si ja práve jeho rázne a statočné vystupovanie v národnom ohlade vážil. Bo ja som toho presvedčenia, že rovnakou mierou spravodlivosť každému národu merat sa má, má-li vôbec reč byť o spravodlivosti.

Valent. (Usmievavo.) Veru obdivujem vaše pravé ponímanie vecí, len to jedno divm sa, že tie pochopy o práve a spravodlivosti i na seba nepofahujete.

Bork. Jako to rozumiete?

Valent. (Pokynie aby si sadli čo sa i stane.) Jako to rozumiem? Ja to rozumiem tak, že vy sám sebe inšie pripočítate čo by ste si v národnom ohlade dla práva a spravodlivosti pripočítat mali.

Bork. (Myslí.) Á! už chápeť vaše dôvodenie; jak vtípe! výborne! (usmieva sa.)

Vy rozumiete to: že sa k slovenskej, tak rečenej stránke nepripočítam.

Valent. Hej!

Bork. Príčina toho je veľmi jednoduchá.

Valent. Som zvedavá hu počuť.

Bork. Ja sa mám pripočítať ta dávkym zvláštnym spôsobom, kde i tak z jednej stránky patrí, bo som rodom slovak.

Valent. Tak? to som ešte od vás nepočula.

Bork. Odpustite, že vás upozorniť musím: veď ešte nikdy mi nebolo popráno s vami v tak ľúbom rozmaru o takých veciach sa rozprávať.

Valent. (Zpamätuje sa.) Ráče prosím teda ďalej pokračovať.

Bork. Druhá príčina je zas tá: že do teraz nemôžem sa presvedčiť, žeby všetko počínanie tej stránky bolo pravé a k cieľu vedúce.

Valent. (Skočí mu do reči.) To pre vás pohnútka, aby ste cestu k cieľu vedúcu vy ukázali.

Bork. (Pokorno.) Hľa slečinka milá, nie sú všetci za generálov stvorení! Ale kto nie nie súci za generála, môže preto byť dobrým obecným vojakom. Ja si nepripočítam tej moci a spôsobilosti, aby som hlavou istej stránky byť mohol.

Valent. Preto ale nemusíte byť údom práve protivnej.

Bork. Protivnej stránky som nie, ale už k jakejsi stránke patríť musím. A veď som ešte i to doložiť chcel, že časom všeličo sa mení, mení sa i smýšľanie ľudské; že i moje smýšľanie pod tou mocou stojí rád uznávam, bo skutku práve v tomto ohľade vo mne značnú premenu cítim. Lež razom to neide, najme keď úplne v protivnom duchu vychovávaní sme boli. A myslím, že mi uveríte vlastnou skúsenosťou vedená, že čo sa z mladí do srdca vstúpí, to ťažko sa z neho vyženie, a bytby sme časom očíte presvedčení boli o bludnosti toho. Zvyk je druhá nátura.

Valent. Nechcem tajiť dôvodenie toto, lebo sa na skutočnosti zakladá; ale keď raz do takeho stavu príjdem a takú vzdelanosť si nadobudeme jako vy hu máte, myslím, že by tam moc zvyku oslábnuť mala!

Bork. Veď i slabne; no riekol som už, a teraz sviaťostne sa vám osvedčujem, že som

nie nepriateľom národnej záležitosti slovenskej, a to myslím za pokrok uznať ráčite.

Valent. (Milo dojatá vlúdnejším zrakom pozre naňho.) Musím vyznať s potešením pane Borkóci, že som sa do teraz vo vás mylila; mne ste sa po teraz v inom svetle predstavovali. Teší ma, že vás za odpustenie prosit musím.

Bork. (Uradostený.) Vy mňa za odpustenie prosit? za čo?

Valent. Za to, že som neprave o vás smýšľala.

Bork. Ó! to nebola vaša vina, lež iba moja, že som sa nevslovil.

Valent. Možno, že i to pravda; ale vinu si pripočítať musím, keď som prv v srdci mojom o vás úsudok vyniesla, lež som si úplné presvedčenie o vašom skutočnom smýšľaní nadobudla.

Bork. (Preniknutý.) Vy mňa zahaňbujete vašou nad mier citednou šlachetnomyslnosťou. Ostatne ja sa šťastným cítim, že som v stave bol takýto pre mňa veľmi pochlebny obrat v srdci vašom spôsobiť. (Bokom.) Ja sám neviem, aký veľký obrat v mojom smýšľaní sa deje! (na hlas) a buďte presvedčená, že čo som o mojom smýšľaní povedal, to platí iba posiaľ, od teraz máte byť svedkom ďaleko väčšieho pokroku.

Valent. (Preniknutá podáva mu ruku.) Tu moja ruka pane Borkóci na budúce priateľstvo naše.

Bork. (Prudko hu chytí a horúcim bozkom zľúba.) Nemám slova, jakobych v pravde vyrazil blaženost srdca svojho. Čo cítim, neby možno mi vysloviť.

(V tom sa dvere otvorila a na prahu sa objaví služobník Pišta na sriebornej miske list nesúci; pokloniac sa pristúpi k Valentinke.) Milost slečinka, tu práve teraz listonos doniesol tento listok. (Podá jej ho a pokloniac sa ide preč.)

Valent. (Čiahnúc po listku, otvorila a čítala; pri čítaní počne bládnúť až jej z ruky list vypadne a ona jako bez seba klesá s výkrikom.) Ach on mrtvý!

Bork. (Vidiac to, priskočí k nej a zachytí ju.) Pre Boha slečna, čo vám je? Spamatujte sa! Čo je, kdo je mrtvý?

Valent. (Zdvihnúc zrak svoj a vidiac pred sebou mužského t. j. Borkóciho celú

svoju ženskost na pomoc vezme a soberúc sa opäť obyčajným spôsobom posadí sa.) Ach odpustite pane slabej ženskej! Už je po tom, už som premohla.

Bork. Vy ste na smrť bladá, (a prv lež by sa jej pýtal cengá) vy potrebujete pomoc ženskú, ja sa odporúčam. (Chce odísť.)

Valent. (Slabo.) Prosím zostante, (ťažko si vzdychnúc.) Váš sok Dubinský je mrtvý! padol!

Bork. (Úžasom.) Že Dubinsky je mrtvý, že padol! No váš žiaľ je spravodlivý, on vás ctí, ja rád ustupujem; nechcem na žiadan pád nadužívať blahosklonosti vašej. (Poznovu chce ísť.)

Valent. (Touto útrpnosťou trochu pozdvihnutá.) Prosím znovu, zostante, veď viete, že som vám dala ruku na budúce priateľstvo. (V tom pribehne dnu služka Julka.)

#### Výstup IX.

(Predošlí, služka Julka, neskôr pán Jah., pani Jahod.)

Julka. (Pohliadnuc na Valentinku.) Pre Boha, čo vám je milosť slečinka, vy ste na smrť bladá?

Valent. Dones mi Julka moja pohár čerstvej vody, veď to prejde. (Julka preč; v tom vbehnú otec a matka dnu.)

Pán a Pani. (Razom naplašení blíža sa k Valentinke.) Pre Boha, čo ti je?

Valent. (Nemo pokáže na list.)

Pani. Čo to za list? (Zdvihne a číta. a pokým číta Julka prinesie vodu a podá Valentinke, ktorá pije.) Že je Dubinsky zabitý jako dôstojník!

Pán. Že je zabitý? (Napodobňuje uzasnutie.)

Pani. (Podáva mu listinu.) Tu čítaj.

Pán. (Vezme a číta.) Skutku tak je, no škoda ho, lutujem ho.

Valent. (Zakryje si oči a plače, prestávka.) Ach matka drahá, ty si tušenie mala o tom keď si —

Pani. (Pohnutá.) Nič ďalej o tom dieta moje, tomu nie teraz čas, a, ja nestojím tak prísne na mojej výminke. Tvoj život a zdravie mi je najprednejšie.

Bork. (Pohnuto.) Čo to prosím, smieľli to vedieť?

Pani. (Zahovára.) odpustite pane nežiadajte to teraz, aby sme vám odpovedali.

Valent. (Skočí do reči.) Prečo nie? Áno pane Borkóci, to sa vás, a výlučne vás týka

Bork. (Veľkodušno.) Jestli sa to skutku mňa týka, a malo by to, čo najmenej nemilo na vás slečinka, nepoviem na vaše drahocené zdravie účinkovať, ja, tu slávnostne vyslovujem: že sa dobrovoľne všetkej jakékoli výhody z tohoto nešťastia pre mňa pochodif mohúcej napred odriekam.

Pán. (Mrzuto.) Pane Borkóci, nie tak spešno prosím!

Bork. (Obráti sa k nemu.) Odpustte pane Jahodnický. Kebych celý svet mal v rukách, dal bych ho za ten klenot váš drahocený, ale preto chcem keď ináč nie, aspoň aby bol, čo už nie pre mňa; ja nechcem byť príčinou zmarenia jeho.

Valent. (Dojatá.) Hodný ste sa dokázali priateľstva môjho pane Borkóci; ja dla úmluvy s mojou drahou matkou (chce jej matka do reči skočiť) prosím maminka nehaj ma vyrieť — vám sama dobrovoľne ruku moju podávam. Keď nemá byť Dubinsky, nenachádzam hodnejšieho jeho miesto zaujať iného, jako vás! podáva mu ruku.

Bork. (Rozkošou opojený klakne pred ňou na kolena, chytí jej ruku a horúco bozká.) Ó tolko blaženosti v jeden deň nemožno preniesť. Ja som najšťastnejší človek na okršku zemskom!

Pán a pani. (Razom v sladkom úzasi.) Á! (Objímu sa.)

(Prestávka. Za javišťom akoby pri okne sceny počut bol milo-žalostný spev, z ktorého aj obsah piesne sa dá rozumieť.)

Všetci. Čujme!

Jako: Nebanovala bych atd.

Smutno orol sedí

Hore na skaline,

Že nemôže lietať

Tam dol po planine.

Nemôže on lietať

Kriedla mu zlámali

A orlicu jeho

Milú mu slapali.

Valent. (Pozornosťou naslúcha a chytiac sa rukou na srdce vzdychne.) Ach! (zasopce) to známy hlas a pieseň.

Pevce ďalej:

Ale keď sa shojí  
Strepoce kriedlami,  
Preletovať bude  
Hory s dolinami.

Valent. (Vzdychá.) Ach Bože! Bože!  
(Pevce končí:)

Preletovať bude,  
Pokým milú zočí,  
Pokým si orlicu,  
Z klepca nevytočí.

(zamlkne.)

Valent. (Zkrikuje.) Ach Bože! to on,  
to jeho pieseň! (A omdlieva.)  
(Všetci priskočia k nej, matka v hrozných  
úzkostach ju kriese.)

Pani. Pre Boha dieťa, čo ti je? čo ti je?  
(lomí rukama.) Ona umiera! Ach ona umiera!

Pán. (Zúfale.) Ona umiera! Valentinka  
umiera! (počne si rvať vlasy z hlavy a pri-  
skočiac k nej zúfalým hlasom volá:) Valen-  
tinka neumieraj mi! ty nesmieš umrieť, bo  
o rozum príjdem. (Trhá ju.)

Valent. (Z mdlôb trocha sa preberúc  
hlavu zdvihne.) Ach čo som urobila! on žije!  
(a zas padne do mdlôb. (Všetci hrnú sa  
okolo nej, slúžka ju oblieva vodou.)

Bork. (Sdesený.) Ale čo to bol za spe-  
vák? (pozre von oknom.) Hla! tam akýsi  
obšitník odchodí. (Opona spadne.)

(Pokračovanie nasleduje.)

## Ž i v e n a.

### Vyzvanie.

Vys. kr. uh. ministerstvo osvety boho-  
čestia potvrdilo stanovy „Živeny“ najvyšším  
riešením odo dňa 18. mája 1870 pod č. 10.178.  
Následkom toho vydržovalo sa prvé výbo-  
rové zasadnutie „Živeny“ a síce dňa 12. júna  
1870, v ktorom medzi inými i nasledujúce  
uzavretie donesené bolo:

Č. VI. Aby sa počet členov zo dňa na  
deň zväčšoval, a aby členovia už splácali ráty  
a príspevky svoje:

uzavrel výbor z ohľadu obojeho uverejniť  
časopisne svoje vyzvanie na všetky dcéry  
a všetkých synov národa slovenského,  
aby sa valne prihlasovali za členov „Ži-  
veny“ a príspevky svoje všetci už teraz,  
keď je spolok verejný, správe posielat  
začali.“

Túžba naša je tedy vyplnená, spolok náš,  
„Živena“ naša, od ktorej si tak mnoho sľubuje-  
me, stojí už pod ochranou krajinského zákona.

A čo si sľubujeme od spolku nášho, „Ži-  
veny“ našej? —

Daromné sú to reči o ďakejši emanci-  
pácii slovenského ženského pohlavia v tom  
význame, jaký terajší vek podkladá slovu  
tomu a ktorú emancipáciu u nás chce vraj  
previesť ženský slovenský spolok „Živena.“  
My nestaráme a starať sa nechceme o žiadne  
také emancipácie; my sľubujeme si a do-  
siahnúť chceme skrze spolok náš duševné  
pozdvíženie žien a panien slovenských bez

rozdielu, privedenie jich k pravej kresťansko-  
slovenskej osvete a vzdelanosti, aby sa staly  
z nich „mravné, súce, pilné hospodyne a hor-  
livé dcéry vlasti a národa,“ a tak aby sám  
narod náš slovenský, sama vlast naša uhorská  
pozdvihnuté boly i skrze nás, verné dcéry  
jejich, k pravému dobrobytu, k čistej sláve  
a pravej svobode. Lebo my pevne veríme,  
že šlachetná domácnosť veľmi závisí od „mra-  
vnej, súcej, pilnej hospodyne;“ že šlachetná  
rodina musí byť založená na šlachetných do-  
mácnostach; že šlachetný národ povstane len  
zo šlachetných rodín a že šlachetná a tak  
svobodná vlast je len tá, ktorú obývajú šla-  
chetné, nasledovne pravú svobodu vrelo mi-  
lujúce národy. Takýmto spôsobom i ženy  
a panny slovenské sú, aspoň majú a musia  
byť velavýznamným činiteľom v diele pre-  
budzovania národa nášho z duchovného spán-  
ku, vyvádzania ho zo škaredej tmy nemrav-  
nosti, podlosti a hlúposti a privádzania ho  
na úslnie pravej osvety a pod blahodejnú  
slnku svobody a hrdinskosti: aby sme i my  
boli medzi národami, jako naši predkovia:  
dobří, šlachetní, smelí a víťazní!

Cielom skoršieho dosaženia všetkého to-  
hoto, nutno nám vychovávať dcéry nášho Slo-  
venska „za mravné, súce, pilné hospodyne  
a za horlivé dcéry vlasti a národa.“ A týmto  
účelom založený je i náš spolok slovenských  
žien „Živena.“

Drahé Sestry! Drahí Bratia národa nášho Slovenského! Prihlasujte sa tedy čím valnejšie za členov našej „Živeny,“ donášajte mŕtvolné obeť svojej v prospech tohto nášho spolku v tom povedomí že jich tiež položíte na oltár národa a vlasti! Prihlasujte sa za členov, prinášajte obeť čím skorej, aby v krátkom čase mohli sme založiť a otvoriť prvý verejný slovenský dievčenský ústav, aby sme už v najbližšom čase výdatnou pomocou, jak duševnou tak i hmotnou, vplývať mohli na naše domácnosti a rodiny po šírom Slovensku!

Očakávame, že nádeje naše, drahé Sestry a drahí Bratia v národe, nezahaňbíte.

Očakávame to napred od dosavadných členov „Živeny,“ spravodlivo a právom predpokladajúc o Vás, že nie len sami s ochotou prinesiete obeť už podpísané, lež že i iných mnohých v okolí svojom získate za členov „Živeny.“

Očakávame to ale i od dosiaľ ešte v radách nášho spolku chybujúcich dcér a synov Slovenska, jichžto prihlasovaniu sa za členov „Živeny“ tak s radosťou v ústrety hľadíme!

Každá a každý z nás prines čo ten najdrobnejší kamienok a iste mohutne povstane vznešený chrám vzdelanosti kresťansko-slovenskej, do nehož sta do nedobytného, všetkým zlošťam víťazne vzdorujúceho hradu vkročíme my i s drahým národom našim a budeme prebývať v ňom blažene do vôle Božej!

Pán Boh s nami a zlé preč!

V T. S. Martine dňa 19. júna 1870.

Z naloženia výboru:

Anna Pivko,  
predsedníčka.

Josef Nedobry,  
zapisovateľ.

Karolina Kunay,  
pokladníčka.

## Nad mohylou Mil. M. Hodžovou.

Kam to letíš myseľ rozjarená,

V ktorú ríšu citov báju? —

Ach, veď srdce Slovena vždy stená.

Nemá oddych, chvíľku prajnú!

Hľa, nedávno vzaly nám nebesá

Chlúbu našu, ota to Moysesá,

Ktorý riadil smelým čelom

Lodku národného nášho žitia

Stred blískania, hrúzy, vlnobitia —

A bol strážnym jej anjelom.

Sotvá Tatra čelo vyjasnieva,

Slzy horké z líc tratia sa. —

Krajom našim smutná zvest zavzníeva,

Struny srdca bôľne striasa:

Junák smelý, syn svobody zlatej.

Čo mríe, žije v nadšenosti svatej

Za národa večné práva,

Shodu rodov, voľnosť, vlast milenu. —

Miesto venca vďaky — za odmenu —

Rabské putá si dostáva!

Tu preletí slavian — údoliami

Vila smutná od Rymavy,

I zašumie zemou, nebesiami

Pláč jej žiaľny, usedavý.

V kolo bratské vkradla sa Morena

Vražednou dykou ozbrojená —

Raní srdce pevca bodré;

Poet vzdychá v bratovom objatí:

S Bohom, rod môj! . . . tak tento svet platí!

I zažmúri oko modré.

Bože večný z vysokého neba,

Prečo raníš srdcia bôľne?

Či to asnaď rodu nášmu treba,

By raz zhodil jho nevoľné?

Či má vždy piť kalich utrpenia,

Aby uzreť mohol deň spasenia?

Či niet ešte dosť obetí,

Ktoré klesly za tak krátku dobu

V odpočinok do tmavého hrobu —

Zašly k otcem v večné svety?!

Kam ma vedieš duša rozžialená?

Kam ma voláš? . . . v cudzie kraje?

Bože, to je zem tam otvorená!

Či to dáka zas chraňba je? —

Zalkaj, rod môj, vo veľikom žiali,

Bratia krevní tam nám pochovali

Tatier našich veľikána:

Puklo srdce jeho ludomilné, —

Veď vzdialený od nás bol násilne,

Dedil osúd Korsikána!

Oj Slovensko, ty vlast utrpenia,

S tebou kvíli matka Sláva!

Veď v sred smútku, bôľu a trápenia

Tvoj genius ťa neháva:

Zhaslo slnko — Hodža viac nežije!

Cudzia hruda kosti jeho kryje,

Duša zašla pred trón Boží.  
Oka jeho blesk nám viac nesvieti,  
Čarovné k nám slovo nedoletí:  
Či to i nás v hrob nezloží? . . .  
Turca nášho rodolubné nivy  
Žitia jeho sú kolískou,  
Tu dorastal jumoš umny, snivý  
Pod otcovskou strechou nízkou.  
No sta orol, keď je odrastený,  
Hniezdo s šírym svetom si zamení,  
Mera výšku snažných Tatier:  
Tak i jemu úzke je rodisko —  
I vstupuje sveta na dejisko  
Čo učenec a bohatier!  
On to — z troch hrdinov nášho veku,  
Čo svoj život nastavil,  
By vzdor sveta hany, zlosti, vzteku  
Rod svoj z manstva vymanili, —  
Ktorí dokázali svetu slovom  
A v čas búrny pästou i olovom:  
Že je Sloven tiež človekom,  
Že z hnilého spánku už raz vstáva.

Putá hnusné rabstva si ztrháva,  
Z popelvála bude — rékom! —  
Na Slovensku svitá a on — nemý!  
Niet ho — zašiel v stán pokoja.  
Oj, sirôtky opustené sme my!  
Či svet nehá nás bez boja?  
A — keď dožiť by sme mali rána —  
Či nás osúd, čo väznil Hurbana,  
Zoslabených nezahubí?! . . .  
Nuž plač, rod mój, vylej slzy svoje!  
Oj, veď žiaľť tebe súdeno je:  
Pán Boh, koho skúša, — ľúbi!!  
Bratia rodní, — junač naša snivá,  
Poklakni si na mohyly,  
Ktorá popol Hodžu nášho skryva;  
Vzhladni v nebies tvár spanilú —  
I modli sa k Otcu Nebeskému,  
By pomáhal rodu slovenskému,  
Ktorý vždy mríe a vždy stená.  
Neopúšťaj zástavu Kristovu, —  
Vol si cestu s Hodzom Herkulovu:  
Len to spasíš môž, — Slovena!  
Andrej Sytniansky.

## Literárne, umelecké a vzdelanostné správy.

„Morica Beňovského“ od Mühlbasky vyšiel v preklade pani Bobulovej už i 3. a 4. sošit.

„Russko-český slovník“ je medzi mnohými inými knihami na sklade v komisii „Minervy“, prvej uhorsko-slovenskej účastinnej knižničiarne v Pešti, fabrik. ulica c. 39. — Celé v 10, 5-archových sošitoch vychádzajúce dielo má stáť len 4 zl. Povďační sme „Minerve“ za horlivé jej zaujímanie sa vzhľadom rozširovania kníh slovanských, obzvlášte českých, ktorých viacej na sklade má. Takto sa dozaista pre vzdelanosť národa nášho veľmi mnoho a síce pozitívne pôsobí a účinkovať môže. Len ďalej tak. — Spomínajúc tu ale „Russko-český slovník“, nemôžeme sa zdržať aby sme dač o našom slovníkárstve nepripomenuli. V Rusku vydala akademie ruská „Руский словарь“, čím najúplnejší: ponevác sa ale vzdelávaním jazyka samého a neunaveným rozširovaním myšlienok a ideí národa vždy nové slova a výrazy podľa prirodzeného behu vecí tvoria: tak i akademický „Руский словарь“ sa stal nedostatčným. Že sa toto v Rusku uznalo, dokazuje udelenie tohoročnie akademie vied v Petrohrade zo 4000 rbl. záležajúca Lomonosovská odmena Z. Dalovi za jeho velikostný ruský slovník, lebo Dalov „Толковый словарь русского языка“ obsahuje v sebe okolo

80.000 slov viacej, ako slovník ruskej akademie. Tak hľa možno spolu zavierať na pokroky vo vzdelanosti národov. Čím viac národy napredujú, tým jim je póda vzdelanostná, na ktorej sa pred tým pohybovaly, vždy užšia a užšia, tak že sa mravne nútené ju vždy ďalej a ďalej rozširovať. Čo bola reč maďarská roku 1836. a čo je teraz? Čo bola Mártonova grammatika a slovník, a čo je teraz? Jungmannov český, Lindeho poľský a Bernolákov slovenský slovník boli dakedy diela nevyrovnané v svojom spôsobe, a teraz? — Úzke sa to pre naše pokolenie hranice, v ktorých sa diela tieto pohybuju. A tak je dobre! vidno z toho, že i my vo vzdelanosti mohútnym krokom pokračujeme. Kde sa ale osbierané znaky pokročilosti našej vzdelanostnej ozyvajú? hádam v nových slovenských slovníkoch? — Bože uchovaj! My máme slovníky: Bernolákov vo 6 výdatných svazkoch, Palkovičov, Leškov pod názvom: Elenchus vocabulorum slavicum magyariçi usus,“ a posledne Jankovičov. Matica slovenská vypísala síce pred rokmi praemie na zostavenie slovníkov slovenských, ale po dnes o jich uverejneniu ani slova ani pol. Prosili by sme teda tohoročnie matičné shromaždenie, aby sa o túto záležitosť prísne postaralo. Hovoríme i v súkromných kruhoch, i verejne v novinách mnoho jakoby sa i v školách i v úra-

doch jak v politických, tak i v súdnych v kra-  
joch našich slovenská reč zaviesť mala; ale  
slovníka slovenského nedaj Bože dožiť sa,  
bez ktorého sa i čisto slovenské, nečeské  
školy, a tým menej slovenské úrady nemo-  
žné, kde sme my a hádam všeci teraz verej-  
ne úradujúci a účinkujúci jednotlivci v la-  
tinskej, maďarskej a nemeckej reči vchová-  
vaní boli. Kde nabrat všeliakých technických  
výrazov vo Slovenčine keď slovníkov nemáme?  
Matica nože pomoc tu ty!! — A to čím naj-  
skorej.

**Zpráva o ev. a. v. gymnasiu v T.  
Sv. Martine** na školský rok 1869—1870,  
sostavil Josef Nedobry na ten čas gymn.  
správca, vyšla koncom mesiaca júna. — Čí-  
tajúc zprávu túto, boli sme na tri punkta  
upozornení: na confessionálnosť školy samej,  
na vyučovací jazyk a vyučovanie druhým kra-  
jinským jazykom, a naposledy na školníe  
knihy. Sostavenie celého plánu gymnasiálneho  
je také, že sa ústav tento stará o to, aby  
dieťky navštevujúce ho, v náboženstve svo-  
jom vyučované boli, a síce jednokaždé podľa  
svojho vlastného vierovyznania. Vyučovalo sa  
tu ďalej maďarskej reči po 4 hodinách v 3  
a 4 triede, čo je tým väčším svedoctvom sve-  
domitosti učiteľského sboru za to, že sa stará,  
aby mládež naša v slovenskom jazyku vyučo-  
vaná i na všetkých vylučne maďarských gym-  
nasiach v Uhorsku tu vedách ďalej pokračo-  
vať mohla. Konečne pripomenúť sluší, že  
český jazyk tu bol príslušne zastúpený, čo  
je prirodzenou vecou, bo je u evanjelických  
Slovákov nárečie toto lithurgickým a cir-  
kevným. Pri skúškach verejných, koncom me-  
siaca júna vydržiavaných odpovedali žiaci  
z náboženstva česky; z programu ale sa-  
mého vysvitá tiež, že sa české knihy školské  
pri výučbe upotrebovaly, keď v slovenčine  
takých ešte nebolo: tak Tillov zemepis, Staňkov  
prírodopis, Madierova čítanka a Piškov silo-  
zpyt. — Medzi všetkými slovanskými kmenmi  
vyniká najviac kmen český svojou ume-  
nosťou, vkusom, zralosťou a hodnosťou. My  
Slováci z našej strany len pyšní byť môžeme,  
že sme najbližší príbuzní kmeni toho, ktorý  
až do teraz nad nami všetkými mravne ho-  
ruje. Čo je teda prirodzenejšieho, jako čer-  
pať poklady duševne doma, u nás a od nás  
samých? Čo je české, to je i slovenským,  
a čo je slovenským to je i českým. Toto je  
u nás axiom, ktorý žiadna duša do pochy-  
bnosti z ohľadu literárneho uvádzať ani ne-  
môže, ani nesmie. Historia česká prislúcha  
k najskvelejším historiám moderného sveta;

pre nás Slovákov je ale tým významnejšia,  
že sme i my tiež spolúčinitelmi vzdelanosti  
českej, a duch náš slovensky neznávisť žia-  
dneho významnejšieho rozdielu medzi najbliž-  
šími pobratimi slovanskými zkladal v českej  
literature od storočí plody svoje duševné,  
ktoré sa i každému Čechovi chlúbou pred  
širokým svetom. A keď Máchu v básničke  
svojej „Hynkovi Komovi“ hovorí asi:

„Čechové jsou národ dobrý,  
Každý který v bídě lká  
Ať se k Čechovi utíká,  
Ten mu jistě pomoc dá.“ —

tu my poznamenávame, že my na doterajších  
čiste slovenských výtvoroch literárnych ešte  
velikú biedu trpíme, ale za to račej útlak  
u Čechov, jako u cudzích berúc, nežiadame  
u nich pomoci ale bereme a čerpáme z jich  
zriedla právom spoluvlastníctva, a tak sa ne-  
strachujeme o školské knihy, keď ich už v če-  
štine máme. Niet žiadneho Čecha, ktorýby  
povedať mohol, že je literatúra jeho nie spolu  
i vlastnosťou našou. — Tak hľa týmito spô-  
sobom môžeme predijsť všetkým nám tolko-  
rát na oči vyhadzovaným predvzrkám, že ne-  
máme doteraz vlastných prostriedkov ku vzde-  
lávaniu národa, a tak že máme na tom pris-  
tať, čo nám cudzí silou mocou, jestli chceme  
k takej takej vzdelanosti, keď je len nie naša  
vlastná, natískajú, prichodiť. Tak môžeme  
smelo povedať: no jdi! a ukáž nám, čis ty  
doteraz viacej urobil na poli práce duševnej,  
jako my?! — A keď kto viacej urobil, do-  
bre, urobil to potom len vtedy, keď si ko-  
ryto prúdu vzdelanosti ducha svojho sám  
úplne prerazil, čo sme aj my urobili z čiastky  
v Uhrách z čiastky v Česku. Česi nám iste  
doprajú keď si my, ohliadajúc sa na miestne  
pomery naše, utvoríme diela v slovenčine  
sostavené, ale viem spolu, žeby nám to  
i v záujme našom vlastnom nikdy odobriť  
nemohli, keby si my, medzi námi len pomys-  
leť v stave bol, že sa k svojej spoluvlast-  
nosti, literature to českej, nepriznáva. —  
Všetko toto sme vyčítali z programu ev. gym-  
nasia Turč. Sv. Martinského na rok 1869—70.

**Slovenské kresťansko-katolícké Gy-  
mnasium v Kláštore** pod Zniovom otvorí  
1. octobra b. r. i 3. triedu.

**Slávy Deéru** Kollárovu možno dostať  
v knihkupectve Kober v Prahe za zníženú  
cenu, a síce z 2 zl. 40 kr. na 1 zl. 50 kr.

**Oprava.** V 24. riadku na prvej strane  
čísła tohoto má stáť „past“ namiesto „pášť.“

Predpláca sa u redakcie v Turč. Sv. Martine:  
celoročne 5 zl. 50 kr., polročne 2 zl. 80 kr., štvrťročne 1 zl. 50 kr. — Pre žiakov celoročne  
4 zl. — Vychádza ročne vo 12 sošitoch 4—5 hárkov silných každého mesiaca na velikej štvorke.

Nakladateľ Ján Kalinčák. — Knihlaičarsko-účastinársky spolok v T. S. Martine.